

**ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ОДЕСЬКОЇ
ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ОДЕСЬКА АКАДЕМІЯ
НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»
Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту**

Кваліфікаційна робота

**ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
ORGANIZATION OF EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN THE
INSTITUTION OF GENERAL SECONDARY EDUCATION IN UKRAINE**

на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»

Виконала: здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
освітньо-професійної програми
Педагогіка середньої освіти
Черемховська Олександра Олександрівна
Науковий керівник: Воронова Світлана Віталіївна,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
Рецензент: Майорський Вячеслав Віталійович,
кандидат педагогічних наук, заступник директора
з навчально-виховної роботи Чорноморського
економіко-правового ліцею № 1 Чорноморської міської
ради Одеського району Одеської області

Рекомендовано до захисту:
протокол засідання кафедри педагогіки та
освітнього менеджменту
№ _____ від _____
Завідувач кафедри
_____ Р.В. Костенко

Захищено на засіданні ЕК
протокол № _____ від _____
Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)
Голова ЕК
_____ ПІБ

Одеса – 2021

АНОТАЦІЯ

У кваліфікаційній роботі розглядається проблема організації освітнього середовища в закладі загальної середньої освіти України. Розкрито сутність поняття «освітнє середовище», проаналізовано його становлення і розвиток. Проаналізовано нормативно-правову базу у сфері проєктування та організації освітнього середовища. Представлено зарубіжний досвід організації освітнього середовища в закладах освіти. У роботі визначено основні організаційні засади оцінювання освітнього середовища в закладі загальної середньої освіти. Проведено діагностику стану освітнього середовища на базі ЗЗСО «Авангардівська гімназія». На основі аналізу результатів дослідження розроблено рекомендації педагогам щодо його удосконалення.

Ключові слова: освітнє середовище, якість освіти, заклад освіти, критерії, індикатори, інструменти.

SUMMARY

The problem of organization of the educational environment in the institution of general secondary education of Ukraine is examined in the master's work. The essence of the concept of "educational environment" is revealed, its formation and development are analyzed. The legal framework in the sphere of design and organisation of educational environment is analyzed. Foreign experience of organization of educational environment in educational institutions is presented. The basic methodological principles of assessment of the educational environment are defined in the work. Diagnostics of the educational environment is made on the basis of the "Avangard Gymnasium." According to the analysis of these research results, recommendations of improvement were created for teachers.

Key words: educational environment, quality of education, institution of education, criteria, indicators, tools.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	8
1.1. Поняття «освітнє середовище» в науковій літературі та педагогічній практиці.....	8
1.2. Нормативно-правові вимоги до проєктування та організації освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти України	16
1.3. Європейський досвід організації освітнього середовища в закладах освіти.....	25
Висновки до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	34
2.1. Інструментарій оцінювання освітнього середовища закладу освіти	34
2.2. Діагностика освітнього середовища закладу освіти.....	41
Висновки до розділу 2.....	49
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У МЕЖАХ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	51
3.1. Аналіз результатів дослідження освітнього середовища закладу загальної середньої освіти «Авангардівська гімназія».....	51
3.2. Рекомендації педагогам щодо удосконалення організації освітнього середовища в закладі загальної середньої освіти «Авангардівська гімназія».....	66
Висновки до розділу 3.....	70
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	83

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АУП	Адміністративно-управлінський персонал
БДДШ	Безпечна і дружня до дитини школа
ВРУ	Верховна Рада України
ДБН	Державні будівельні норми
ДП	Допоміжний персонал
ЗВО	Заклад вищої освіти
ЗЗСО	Заклад загальної середньої освіти
ЗМІ	Засоби масової інформації
ЗНЗ-1	Форма звітності «Звіт закладу загальної середньої освіти»
ЗУ	Закон України
ІКТ	Інформаційно-телекомунікаційні технології
КМУ	Кабінет міністрів України
МОН	Міністерство освіти і науки України
НУШ	Нова українська школа
ООП	Особливі освітні потреби
ОП	Охорона праці
ПП	Педагогічні працівники
РВК-83	Форма звітності «Звіт про чисельність та склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти»
ТБ	Техніка безпеки
ЮНЕСКО	Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури
ЦЗ	Цивільний захист

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Питання створення та організації сучасного та якісного освітнього середовища нині є особливо актуальним, оскільки і модернізація сучасної системи освіти в Україні, і сучасні вимоги здобувачів освітніх послуг динамічно змінюються, а забезпечення рівня освіченості та культури українського суспільства, світоглядної орієнтації, умінь правильно використовувати та аналізувати велику кількість інформації визначає якість життя населення, яке залежить від його освітнього потенціалу.

Актуальність дослідження підтверджена також великою зацікавленістю теоретиків та практиків галузі. Ще на початку ХХ ст. Д. Дьюї досліджував питання освітнього середовища. Проблему формування впливу середовища на розвиток особистості зображено в дослідженнях філософів і вчених педагогів Ф. Дістервега, А. Лазурського, П. Лесгафта, В. Сухомлинського, Л. Толстого, К. Ушинського, С. Шацького та ін.; у дослідженнях психологів В. Орлова, В. Панова, В. Рубцова, В. Слободчикова, І. Якиманської, В. Ясвіна та ін. увага приділяється проектуванню різних типів «освітнього середовища».

Формула нової освіти в Україні відповідно до реформ та децентралізації містить певні ключові компоненти: новий зміст освіти, який повинен бути заснований на забезпеченні формування компетентностей, необхідних та важливих для успішної самореалізації дітей і молоді в суспільстві, сучасне освітнє середовище, яке може забезпечити усі необхідні умови для навчання здобувачів освіти, освітян та батьків з використанням сучасних технологій та засобів.

Об'єктом дослідження є освітнє середовище закладу загальної середньої освіти.

Предметом дослідження є педагогічні засади сучасного освітнього середовища закладу загальної середньої освіти.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та дослідити освітнє середовище закладу загальної середньої освіти.

Мета роботи конкретизується у наступних **завданнях**:

1. Проаналізувати теоретичні засади організації освітнього середовища закладу загальної середньої освіти.

2. Провести емпіричне дослідження організації освітнього середовища в Комунальному закладі загальної середньої освіти «Авангардівська гімназія».

3. Надати рекомендації педагогам щодо удосконалення організації освітнього середовища в закладі загальної середньої освіти «Авангардівська гімназія».

В роботі використовувались наступні **методи дослідження**: вивчення шкільної документації, спостереження за освітнім середовищем, опитування (Методика оцінювання освітніх і управлінських процесів ЗЗСО під час інституційного аудиту: наказ Державної служби якості освіти України від 09.01.2020 р. № 01-11/1).

База дослідження – Комунальний заклад загальної середньої освіти «Авангардівська гімназія» Авангардівської селищної ради

Теоретичне значення дослідження полягає у поглибленні та узагальненні наукового уявлення про поняття та структурні компоненти освітнього середовища на підставі аналізу системи понять: освітній простір; середовище; освітнє середовище закладу загальної середньої освіти; інтелектуальне та просторово-предметне середовище закладу освіти. Проведено систематизацію досвіду організації освітнього середовища ЗЗСО на підставі моделей, описаних різними авторами. Виявлено його головні характеристики.

Практичне значення отриманих результатів. Ґрунтуючись на аналізі думок практиків та теоретиків сфери освіти та науки, проведені узагальнення

теорії та практичних результатів можуть надалі бути використані або стати частиною наукових, методичних посібників, лекцій. Отримані результати аналізу організації освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти в Україні можуть стати основою для розробки рекомендацій в практичній діяльності для ЗЗСО «Авангардівська гімназія» Авангардівської селищної ради.

Апробація результатів дослідження:

1. Черемховська О. О. Освітнє середовище: сутність поняття і структура. *Актуальні проблеми педагогічної науки в ХХІ столітті: зб. тез доп. наук.-практ. конф.*, м. Одеса, 24 бер. 2021 р. Одеса, 2021. С.49-52.

Структура та обсяг роботи. Логіка проведеного дослідження зумовила структуру роботи: вступ, три розділи (сім підрозділів), висновки. Загальний обсяг роботи складає 93 сторінок. Список використаних джерел містить 49 найменувань. У роботі вміщено 11 рисунків та 8 таблиць. Положення основного тексту доповнює матеріал, викладений у 4 додатках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

1.1. Поняття «освітнє середовище» в науковій літературі та педагогічній практиці

Нині зростання ролі освіти як одного із основних чинників соціально-економічного розвитку кожної окремої країни так і світу загалом є незаперечним фактом, і українська освіта не є виключенням. Рівень освіченості та культури українського суспільства, світоглядна орієнтація, вміння правильно використовувати та аналізувати велику кількість інформації визначає якість життя населення, яке залежить від його освітнього потенціалу. Система освіти нині є одним із надзвичайно важливих базових соціальних інститутів і саме тому вкрай важливо створювати всі необхідні умови, які максимально сприятимуть розвитку здібностей особистості у якості ключового показника й основного важеля прогресу громадянина та суспільства загалом [18].

В дослідженні «Міркування педагогів, керівників закладів освіти, експертів, здобувачів освіти та їхніх батьків щодо якості освіти», проведеного у 2020 р. на замовлення Державної служби якості освіти, респонденти головним критерієм якості освіти визначили опанування учнями ключових компетентностей. На думку опитаних респондентів 91% експерт, 81% керівників закладів освіти, 50% батьків та 70% здобувачів освіти також визначили, що «важливими критеріями якості освіти вважають: опанування наскрізних умінь; всебічний розвиток учнів, цікавість навчання, вплив навчання на психологічне та фізичне здоров'я здобувачів освіти; результати ЗНО» [48].

Формула нової освіти в Україні містить дев'ять ключових компонентів, головними з яких є: формування компетентностей, потрібних для успішної

самореалізації людини в суспільстві та сучасний освітній простір, який створює необхідні умови, засоби і технології для учасників освітнього процесу [24]. Отже, одним із напрямків внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та освіти є освітнє середовище.

Першим, хто заговорив про освітнє середовище, як про створення умов, ще на початку ХХ ст. був Д. Дьюї. Питаннями освітнього середовища, яке можна змінювати в ході діяльності, займалися Л. Виготський, В. Давидов, Д. Ельконін, А. Леонтьєв. [47]. Проблема формування впливу середовища на розвиток людини відображена в дослідженнях філософів і вчених педагогів Ф. Дістервега, А. Лазурського, П. Лесгафта, В. Сухомлинського, Л. Толстого, К. Ушинського, С. Шацького, проте переважно в аспекті аналізу ролі середовища у вихованні дитини [12].

У працях Б. Ананьєва, В. Давидова, Г. Костюка, Н. Менчинської, С. Рубінштейна досліджено «проблеми розвитку психіки в контексті «людина-оточуюче середовище»». У дослідженнях психологів В. Орлова, В. Панова, В. Рубцова, В. Слободчикова, І. Якиманської, В. Явіна увага приділяється проектуванню різних типів «освітнього середовища». Українські дослідники присвятили свої праці вивченню аспектів удосконалення освітнього процесу. Так С. Максименко досліджував методологію розвивального навчання у своїх працях; В. Моляко та О. Кульчицька вивчали технологію розвитку творчого потенціалу; М. Смульсон присвятив дослідження питанням створення інтелектуально насиченого середовища; Г. Балл в своїх працях приділяв увагу питанням гуманізації освітнього процесу [23].

Як видно, велика кількість праць та досліджень нині присвячені питанням «освітнього середовища», проте а ні в психології, а ні в соціальних дослідженнях так і не визначено конкретне і єдине поняття «освітнього середовища», його структури, методів створення. Усі ці питання все ще перебувають в стадії розробки.

У перекладі з англійської *environment* і французької *environnement* «середовище» розуміється як «оточення, оточуюче середовище; навколишнє середовище, зовнішні чинники» [14]. У відповідності до «Словника української мови» термін «середовище» трактується в декількох значеннях: «по-перше – сукупність природних умов, у яких проходить життєдіяльність якого-небудь організму; по-друге – соціально-побутові умови, у яких проходить життя людини; оточення» [40].

У педагогічній науці поняття «середовище» вживається в широкому і вузькому значеннях: «широка соціальна дійсність, суспільство, держава в цілому; середовище, що безпосередньо оточує дитину, впливає на її формування й розвиток» [23].

І. Чубаха визначає «освітнє середовище» як «сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти. Це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні» [46]. Сучасні зарубіжні й вітчизняні дослідники розглядають його з трьох позицій: «як частину просторово-предметного оточення» – за визначенням Г. Балла, І. Бежа, Є. Бондаревської, Дж. Гібсона, В. Рибалки, В. Семиченка, В. Серікова; «як сукупність системи впливів, можливостей, умов навчання й розвитку особистості» – в тлумаченні В. Вербицького, С. Дерябо, О. Коберника, Н. Поліванової, Г. Пустовіта, В. Слободчикова, В. Ясвіна; «як розвивальне середовище» освітнє середовище визначають Ш. Амонашвілі, В. Давидов, Д. Ельконін, Л. Занков, Л. Кларін, В. Рубцов, А. Хуторський [25].

І. Фрумін, Б. Ельконін, А. Валицька називають «розвивальне освітнє середовище шкільним середовищем або освітнім простором, що розглядається як духовно-матеріальне середовище, яке відтворює в змісті освітніх програм модель культури в процесах її історичного розвитку».

У науковій літературі поняття «освітнє середовище» розглядається, по-перше, «у вимірах соціальної педагогіки як єдність дій школи, сім'ї,

позашкільних державних та громадських елементів, інформаційно-культурного середовища»; по-друге, «як сукупність матеріальних вимог у відповідності з педагогічними, ергономічними, санітарно-гігієнічними вимогами до навчально-виховного процесу» [13].

На думку О. Савченко «освітнє середовище - це життєвий простір школяра, який впливає на його культурний та фізичний розвиток». Науковець підкреслює унікальну можливість закладів освіти створювати власний дизайн середовища, сприятливих умов для партнерства, соціальної компетентності вчителів та здобувачів освіти» [39].

Цінними є наукові розвідки вітчизняних учених, які вказують, що «освітнє середовище – це певним чином організоване педагогічне середовище, яке стимулює розвиток і саморозвиток кожного залученого до нього індивіда; це система умов для особистісного та творчого розвитку дітей і вчителів – усіх суб'єктів освітнього процесу; це середовище розвитку і виховання особистості» [20].

Таким чином освітнє середовище є складною структурою, створеною з матеріальних і нематеріальних складових. До нематеріальних складових можна віднести форму освіти, інформацію, яка несе в собі спеціалізовані знання з необхідних галузей, можливість своєчасного оновлення знань для підтримки потрібного інформаційного рівня для створення потрібних компетенцій і кваліфікацій високого рівня. До матеріальних складових можна віднести матеріальну базу, яка також має бути на досить високому рівні, щоб була можливість своєчасного оновлення інформаційного середовища. Це і загальне бібліотечне середовище, мультимедійне середовище, що забезпечує всі види інформаційних зв'язків [7].

Освітнє середовище має декілька рівнів – від державного, регіонального до конкретного закладу освіти і класу (рис. 1.1). Вітчизняні науковці до поняття «освітнє середовище» зараховують і освітнє середовище соціокультурних інститутів, шкіл, закладів вищої освіти, установ післядипломної освіти [19].

Рис. 1.1. Рівні освітнього середовища

На думку Г. Полякової [26], освітнє середовище – це відкрита, складна, інтегративна, динамічна система, складниками якої є:

- суб'єктний (оскільки для засвоєння соціального досвіду необхідна наявність суб'єктів, які його мають і передають за допомогою взаємодії, певних засобів, технологій, то освітній простір не існує відокремлено від суб'єкту освітнього процесу, а навпроти, всебічно ним зумовлюється);
- соціальний (характер взаємовідносин всіх суб'єктів освітньої діяльності (здобувачів освіти, педагогів, батьків, адміністраторів);
- просторово-предметний (матеріально-технічний: приміщення для занять і допоміжних служб; будівля в цілому, прилегла територія; технічне оснащення; обладнання й меблі);
- психолого-дидактичний (програми навчання, система засобів і технологій навчання, стиль викладання та педагогічного спілкування).

«Освітнє середовище являє собою комплекс нормативно-правових, організаційних та економічних умов, особистісних, а також фінансових,

технологічних, інтелектуальних, інформаційних ресурсів для освіти особистості чи групи особистостей» з точки зору І. Ахновської (додаток А) [1].

С. Смолук визначає в «освітньому середовищі» такі структурні компоненти: «інформаційне, креативне, предметне, естетичне, інноваційне, соціокультурне, дидактико-ігрове, дослідницьке, виховне та медійне середовища» [41].

Узагальнюючи теоретичну основу «освітнього середовища» беручи за основу праці В. Ясвіна, В. Рубцова, В. Слободчикова, В. Лебедева, В. Орлова В. Панова визначимо, що нині існує п'ять моделей освітнього середовища (рис. 1.2).

Структура освітнього середовища в моделях зазначених на рис. 1.2. має спільні, та відмінні риси. Спільним в сучасних моделях освітнього середовища є виокремлення матеріальних ресурсів та психологічних особливостей взаємовідносин суб'єктів освітньо-виховного процесу. Відмінними рисами є різні методологічні підходи авторів до процесу створення моделі освітнього середовища, що і відображається на виділенні окремих характеристик та діяльності суб'єктів середовища.

Рис. 1.2. Сучасні моделі освітнього середовища

На думку О. Єжової найбільшого поширення набула еколого-особистісна модель освітнього середовища В. Ясвіна, згідно якої головним для освітнього середовища є наявність розвивального ефекту, який можливий

за умови здатності середовища забезпечувати комплекс можливостей для саморозвитку всіх суб'єктів освітнього процесу [11].

Практики та теоретики в своїх дослідженнях визначають певні блоки «освітнього середовища». Так в моделі О. Єжової визначено «матеріально-технічний, освітній і комунікативний». До матеріально-технічного блоку відносять просторово-предметні складові: інфраструктура закладу освіти та його матеріально-технічна база, де важливим нині є оснащення сучасними ІТ (персональні комп'ютери для здобувачів освітніх послуг, мультимедійні комплекси, забезпечення вільного доступу до мережі Інтернет), санітарно-гігієнічні умови отримання освітніх послуг. До освітнього блоку включено питання якісного розуміння змісту, форм і методів навчання і виховання. Комунікативний блок – це питання взаємовідносин між здобувачами освітніх послуг та освітянами, які їх надають в кожному закладі освіти зокрема та в системі освіти загалом.

У моделі Ю. Кулюткіна та С. Тарасова виокремлено компоненти: просторово-семантичний, змістовно-методичний та комунікаційно-організаційний. При цьому А. Новіков в «освітньому середовищі» виділяв такі компоненти: соціальний, просторово-предметний й психолого-дидактичний.

Погоджуючись із визначенням С. Іванової визначимо основні характеристики «освітнього середовища»: спільна діяльність суб'єктів середовища); суб'єктність (наявність суб'єктів – учасників освітнього процесу); ситуативність (виникнення різних ситуацій під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів); оцінювання (можливість надання оцінки освітньому середовищу); формувальний вплив на суб'єкти середовища; проєктивність (здатність до створення нового середовища або відтворення основних рис наявного за необхідності поширення досвіду); мінливість, невизначеність (здатність до постійних змін); зв'язок із часом і простором» [25].

Підсумовуючи дослідження можна визначити засади формування «освітнього середовища»:

- створення якісного «освітнього середовища» потребує комплекс нормативно-правових умов, а також організаційних та економічних;
- «освітнє середовище» необхідно розглядати на мезо-, макро-, та мікрорівнях;
- «освітнє середовище» потребує та не може існувати без фінансових, технологічно-інформаційних та інтелектуальних ресурсів для забезпечення процесу надання послуг освіти здобувачам;
- «освітнє середовище» ґрунтується на функціях освіти: людинотворення, інновації, культури, розвитку та виховання;
- «освітньому середовищу» притаманний постійний розвиток, а отже воно динамічне;
- до основних компонентів «освітнього середовища» відноситься особистісний (власний досвід особи), аксіологічний (перетворення в процесі оволодіння знаннями, вміннями та навичками об'єктивного досвіду людства у суб'єктивну форму), просторово-предметний (використання матеріалів та предметів для досягнення визначеного результату), інформаційно-комунікаційний (концентрація уваги суб'єктів освітнього середовища на вивченні, аналізі та використанні всіх видів інформації відносно будь-яких явищ), організаційно-діяльнісний (забезпечення розвитку наскрізних умінь здобувачів освіти, застосування отриманих теоретичних знань в практичній діяльності) та компетентнісний (спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових і предметних компетентностей особистості) [1, 9].

Таким чином, сучасне освітнє середовище повинно спрямовуватись з урахуванням гнучкого врахування інтересів і здібностей усіх суб'єктів освітнього процесу; сприяти виявленню і максимальному розкриттю індивідуального потенціалу та розвитку природних задатків і уподобань здобувачів освітніх послуг; формувати інтелектуальну, культурну та ерудовану особистість, та розвивати здібності до самоосвіти і командної

роботи, забезпечуючи успішну інтеграцію в соціум і професійну самореалізацію індивідуума.

1.2. Нормативно-правові вимоги до проєктування та організації освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти України

Повна загальна середня освіта в Україні є обов'язковою і здобувається в інституційних або індивідуальних формах, визначених законодавством, як правило, в закладах освіти. У відповідності до Законів України «Про освіту» [33], «Про повну загальну середню освіту» [35] вся система загальної середньої освіти поділена на три рівні: початкова школа – здобуття початкової освіти (1-4 класи), гімназія – здобуття базової середньої освіти (5-9 класи), ліцей – здобуття профільної середньої освіти (10-12 класи).

Згідно Закону України «Про освіту» головною метою освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти є «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства». Нова українська школа – реформа загальної середньої освіти, що впроваджується в Україні, – співзвучна ключовим світовим тенденціям: особистісно орієнтована освіта, дитиноцентризм, компетентісний та діяльнісний підходи, педагогіка партнерства. Одними з головних принципів державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності згідно ЗУ «Про освіту» є: людиноцентризм; забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності; забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності; розвиток інклюзивного освітнього середовища, у тому числі у закладах освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами; забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування; науковий характер освіти; різноманітність освіти; єдність навчання, виховання та розвитку. З цією метою в Україні розбудовано «систему забезпечення якості освіти, складовими якої є: система забезпечення якості в закладах освіти

(внутрішня система забезпечення якості освіти); система зовнішнього забезпечення якості освіти; система забезпечення якості в діяльності органів управління та установ, що здійснюють зовнішнє забезпечення якості освіти» [30].

Запропоновані Законом складові фактично утворюють чотири напрями внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти закладу (рис. 1.3):

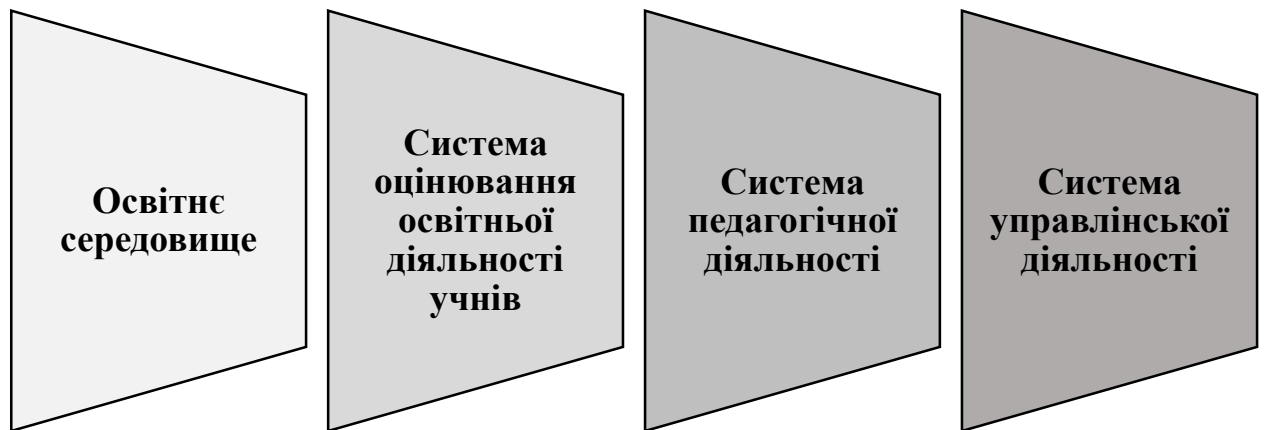

Рис. 1.3. Напрями внутрішньої системи забезпечення якості освіти

Як ми бачимо, важливим та невід’ємним напрямом внутрішньої системи забезпечення якості освіти є освітнє середовище, яке своєю чергою повинно відповідати наступним вимогам: забезпечувати комфортні й безпечні умови навчання та праці; бути вільним від будь-яких форм насильства та дискримінації; забезпечувати безбар’єрний та безперешкодний доступ до освіти всіх учасників освітнього процесу, включаючи осіб з особливими освітніми потребами; відповідати всім необхідним умовам розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору.

Вимоги, які висуваються до проектування та організації освітнього середовища в ЗЗСО України, ґрунтуються на основних нормативно-правових документах, які можна поділити на три групи (додаток Б):

– регулюючих в цілому освітню діяльність: Конституція України [15]; Конвенція про права дитини [37]; ЗУ «Про освіту» [33]; ЗУ «Про повну загальну середню освіту» [35]; Концепція Нової української школи (далі

НУШ), схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України (далі КМУ) від 14.12.2016 № 988-р. [16];

- встановлюючих загальні вимоги до будинків, будівель, споруд будь-якого призначення, інженерного обладнання, санітарно-гігієнічної та пожежної безпеки. До них відносяться: ЗУ «Про архітектурну діяльність» [28]; норми, правила та стандарти (ДБН В.2.2-3:2018. «Будинки та споруди. Заклади Освіти»; ДБН В.2.2-9-2009. «Будинки і споруди. Громадські будинки та споруди. Основні положення»; ДБН В.1.1-7:2016. «Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги»; ДБН В.2.5-28:2018. «Природне і штучне освітлення»; ДБН Б.2.2-5:2011. «Благоустрій територій», ДСанПіН 5.5.2.008-01. «Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів», ДСТУ ГОСТ 22046:2004. «Меблі для навчальних закладів. Загальні технічні умови (ГОСТ 22046-2002, IDT)»;

- встановлюючих вимоги щодо облаштування та оновлення оснащення навчальних кабінетів: Методичні рекомендації щодо організації освітнього простору НУШ затверджені наказом МОН України від 23.03.2018 № 283 [31]; «Примірний перелік засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для навчальних кабінетів початкової школи» затверджений Наказом МОН України від 13.02.2018 року № 137 [27]; «Типовий перелік комп'ютерного обладнання для закладів дошкільної, середньої та професійної» затверджений Наказом МОН України від 02.11.2017 року № 1440 [32].

Згідно ст. 53 Конституції України держава покладає на себе обов'язок забезпечувати доступність та безоплатність всіх ланок освіти [15].

Конституційний Суд України дає тлумачення положень ч.3 ст.53 і зазначає, що «освіта визнається однією з найважливіших галузей соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства». У цьому ж документі поняття «доступність освіти» означає «створення державою можливостей для реалізації права людини на освіту». При цьому необхідно зазначити, що доступність дошкільної і загальної середньої освіти є

«гарантією права кожного на здобуття такої освіти, якому респондує обов'язок держави забезпечити реалізацію цього права» [34].

К. Романенко стверджує, що право на освіту належить до невід'ємних прав людини і тому, для кожного громадянина має реалізовуватись на основі «повномасштабних гарантій з боку держави» [5].

Виходячи з вище наведених положень, право на освіту носить гарантований характер – не допускає незаконних обмежень його реалізації, що передбачає забезпечення органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськими організаціями, політичними партіями, навчальними закладами належних нормативно-правових, організаційних та економічних умов його реалізації.

Конвенція про права дитини, яка ратифікована постановою Верховної Ради України № 789XII (78912) від 27 лютого 1991 та набула чинності для України 27 вересня 1991 згідно з ст.28 визначено, що «держави-учасниці визнають право дитини на освіту, і з метою досягнення реалізації цього права на підставі рівних можливостей вони: а) вводять безплатну й обов'язкову початкову освіту; б) сприяють розвиткові різних форм середньої освіти, як загальної, так і професійної, забезпечують її доступність для всіх дітей та вживають для цього необхідні заходи». Держави-учасниці заохочують та розвивають міжнародне співробітництво з питань, що стосуються освіти, зокрема, з метою сприяння ліквідації безграмотності і неписьменності в усьому світі та полегшення доступу до науково-технічних знань і сучасних методів навчання» [37].

Виходячи з такого високого (міжнародного) рівня закріплення права дітей на освіту, можна стверджувати, що воно є одним із основоположних прав, яке забезпечується та регламентується всіма державами.

Головне нововведення Закону «Про освіту» 2017 року – це ключова реформа МОН України, концепція НУШ. Основна мета – створити заклад, в якому буде комфортно навчатись і який даватиме здобувачам освіти не тільки знання, а й уміння використовувати їх у повсякденному житті.

Реформа визначає суттєву зміну побудови середньої школи, щоб максимально враховувати фізичні, психологічні, розумові здатності дитини кожної вікової групи. В Законі закріплені головні засади організації освітнього середовища. Відповідно до ст.1 Закону «Про освіту» освітнє середовище повинно відповідати таким основним вимогам, як комфортність, безпечність, та доступність [33].

Аналізуючи зміст поняття «безпечне освітнє середовище» можна виділити фізичний, екологічний, психологічний та інформаційний аспекти:

- фізичний аспект: безпека у закладах освіти включає: безпеку навколишньої території, подвір'я та в приміщеннях закладів освіти (чітке дотримання будівельних норм і правил); «впровадження та дотримання санітарно-гігієнічних норм і правил, правил пожежної та електричної безпеки; норми і правила безпеки харчування; правила безпеки при заняттях фізичною культурою; надання домедичної допомоги»;

- екологічний аспект безпечного освітнього середовища: «комплекс вимог, впливів і можливостей, які забезпечують захищеність особистості від негативного впливу екологічних чинників, що визначають оптимальність взаємодії зі світом природи»;

- психологічний аспект безпеки освітнього середовища: «конфлікти у ланках «вчитель-учень», «учень-учень», учень-батьки»; проблема адаптації в освітньому середовищі; атмосфера конкуренції між однолітками; надмірна вимогливість педагогів, або батьків»;

- інформаційний аспект безпеки (кібербезпека), а саме негативний вплив неконтрольованої інформації на сучасний освітній простір, що впливає на особистість: «відсутність необхідних механізмів контролю якості інформації, доступної через сучасні телекомунікаційні технології, що породжує проникнення в освітнє середовище великого обсягу неправдивої інформації; неконтрольоване проникнення інформації сумнівного, агресивного змісту, яка може сприяти виникненню насильства, булінгу, кібербулінгу» [2].

Таким чином, безпечне «освітнє середовище» – це стан освітнього середовища, в якому: наявні безпечні умови навчання та праці, комфортна міжособистісна взаємодія, що сприяє емоційному благополуччю учнів, педагогів і батьків, відсутні будь-які прояви насильства та є достатні ресурси для їх запобігання, а також дотримано прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу [45].

Важливе положення міститься у п. 2 ст.3 ЗУ «Про освіту», зміст якого полягає в тому, що державою «створюються рівні можливості для здобуття освіти всіх громадян, незалежно від віку, статі, расової приналежності, здоров'я, інвалідності, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших принципів, від місця проживання, мови спілкування, походження, соціального і майнового стану, наявності судимості, а також інших обставин та ознак» [33].

В свою чергу Законом трактується поняття «інклюзивне освітнє середовище», яке являє собою «множину можливостей, способів та умов їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей». Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що ґрунтується на правилах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [33]. Тобто мова йде про створення інклюзивного освітнього середовища в контексті безбар'єрного простору людини.

Безбар'єрне середовище – це комплекс заходів для забезпечення безперешкодного доступу до різноманітних послуг осіб з особливостями психологічного і фізичного розвитку в усіх сферах життя суспільства. В широкому розумінні – це простір в якому створені найлегші та найбезпечніші умови для найбільшої кількості людей.

До осіб з особливими освітніми потребами (ООП) Організація Об'єднаних Націй (ЮНЕСКО) відносить наступні категорії дітей: діти з

порушеннями розвитку; діти з інвалідністю; діти хворі на ВІЛ/СНІД; діти – представники національних/етнічних меншин; діти-сироти; діти сімей біженців та ін. [22]. Безбар'єрний освітній простір є простором який доступний для дітей з ООП та забезпечує їх доступ до всіх освітніх ресурсів, гарантує спільний процес навчання у звичайних закладах освіти.

У сучасній спеціальній літературі можна зустріти терміни: «доступна», «приспосована архітектура», «універсальний дизайн», «безперешкодний доступ», які підкреслюють специфічні характеристики архітектурної складової будівлі для здобувачів освіти з особливими потребами. Терміни передусім стосуються питання безперешкодного доступу, який розрахований на переважну більшість здобувачів освіти, включаючи спектр обмежених можливостей зору, слуху, сприйняття, руху, а також психоемоційні та інтелектуальні особливості.

Питання універсальності дизайну виникло у зв'язку з необхідністю вирішення проблем доступності і має на меті перетворення всіх елементів середовища на доступні. Це питання вирішується за допомогою детального планування простору закладів освіти на всіх етапах проектування та реалізації проєктів. Створення універсального для всіх освітнього середовища – це створення безпечного, зручного, комфортного середовища для всіх осіб без винятку.

У більшості європейських країн на основі практичного досвіду вироблені стандарти «доступності» які передбачають:

- можливість рівноправного використання засобів та приміщень закладу всіма категоріями користувачів, керуючись умовою, що додаткові пристосування не ставлять окремих здобувачів освіти у гірше становище перед іншими;

- можливість гнучкості (один і той же пристрій усі використовують однаково легко);

- простота (необхідні дії не вимагають додаткових супутніх навичок, досвіду чи знань);

- толерантність (помилки, випадкові чи ненавмисні дії не створюють загроз);

- мінімальність зусиль (пристрої чи елементи зовнішнього оточення викликають мінімальну втому при тривалій дії, та вимагають незначних одноразових зусиль);

- достатність розмірів і простору (в т.ч. враховуючи місця для допоміжних засобів, якими користуються здобувачі освіти з особливими потребами та враховуючи зони досяжності) [4].

Відповідно до ст.5 ЗУ «Про освіту» державну політику у сфері освіти, її головні напрямки, визначає Верховна Рада України, а їхню реалізацію здійснює Кабінет Міністрів України та МОН України, інші центральні органи виконавчої влади та органи місцях [34]. Таким чином, можна виділити три рівні управління освітою (вищий, центральний та місцевий):

- 1) на вищому рівні ВРУ, Президент, КМУ: формують засади державної освітньої політики; розробляють та приймають закони, виступають гарантом їх реалізації, здійснюють контроль за їх дотриманням; затверджують обсяг фінансування в освітній галузі;

- 2) на центральному МОН та органи, які беруть участь у формуванні державної освітньої політики: розробляють концепції, проекти цільових програм розвитку; вносять пропозиції і доповнення до нормативних актів; здійснюють контроль за дотриманням законодавства у сфері освіти;

- 3) на місцевому рівні органи влади АРК, місцеві держадміністрації, виконавчі органи місцевих і районних у містах рад: несуть відповідальність за реалізацію освітньої політики в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці; готують і вносять на розгляд проекти бюджетних витрат на освіту, здійснюють управління закладами освіти) [10]. Безпосереднє управління закладом освіти в межах своїх повноважень, здійснюють: засновник (засновники) та керівник закладу освіти. Так керівник закладу освіти, в частині освітнього середовища та в межах наданих йому

повноважень «забезпечує створення у закладі освіти безпечного, вільного від насильства та булінгу (цькування) освітнього середовища» [33].

Однією з основних концептуальних засад реформування освіти в межах Концепції «Нова українська школа», схвалена розпорядженням КМУ від 14.12.2016 № 988-р [16], є «створення сучасного освітнього простору, який сприятиме творчому розвитку й мотивації учнів до навчання. Змінюються не тільки навчальні програми та засоби навчання, а й організація та дизайн освітнього простору» [31]. У зв'язку з тим, що в НУШ передбачається зростання частки проєктної, командної та групової роботи під час навчальних занять, урізноманітнюються й варіанти організації освітнього простору в класах. Наприклад, місце школяра повинно бути одномісним, а простір класної кімнати поділений на зони, виокремлені зони для ігор та відпочинку.

Розроблено низку документів, які визначають кроки щодо облаштування освітнього простору НУШ. Наприклад, проєкт «Новий освітній простір» – це проєкт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України в рамках Концепції «НУШ» МОН України, який ставить на меті оновлення шкільних будівель на засадах енергоефективності, мотивуючого та креативного дизайну, технологічності та інклюзивності [17].

Відповідно до Проєкту, головна мета НУШ полягає у спонуканні дітей до навчання, їх розвитку як особистості, здійснення якої можливо при виконанні наступних завдань: проведення до шкіл швидкісного інтернету, налаштування WiFi, придбання сучасного обладнання та програмного забезпечення. Впровадження цих пунктів у всіх закладах освіти відбуватиметься поетапно і «Новий освітній простір» відкриє двері в майбутнє для школярів.

Підсумовуючи варто зазначити, що правові норми визначають пріоритети держави, регулюють суспільні відносини між учасниками освітньої галузі: у сфері майна, фінансово-господарській діяльності, безпеки

учасників освітнього процесу. Законодавство у сфері освіти досить розвинене і являє собою розгалужену систему, а вимоги щодо проєктування та організації освітнього середовища у ЗЗСО України характеризуються розкиданістю по різних нормативно-правових актах.

1.3 Європейський досвід організації освітнього середовища в закладах освіти

Процеси, що відбуваються в соціально-економічному та політичному житті України, викликали необхідність підвищення якості освіти і виховання молодого покоління відповідно до системи цінностей демократичного суспільства, формування концептуальних підходів до навчання здобувачів освіти. Саме тому останніми роками відбуваються реформаційні процеси в освітній галузі, спрямовані на досягнення світових стандартів.

В умовах реформування освіти важливо звернути увагу на такий вагомий аргумент, як досвід зарубіжних країн [38]. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014 р.) утврдила європейський вектор розвитку нашої країни, що передбачає, зокрема, інтеграцію національної освіти в європейський освітній простір та орієнтацію на європейські стандарти якості освіти. Досягнення цієї мети передбачається здійснити з урахуванням досвіду провідних країн світу шляхом модернізації змісту і структури загальної середньої освіти.

Розглянемо основні характеристики організації освітнього середовища в школах на прикладі де-яких зарубіжних країн.

Освіта в Чехії має давні освітні та педагогічні традиції. Часто ці традиції пов'язують з ім'ям видатного чеського педагога-реформатора Яна Коменського, педагогічні ідеї якого вплинули не лише на формування системи освіти в Чехії, а й на загальноєвропейський освітній процес. Я. Коменський намагався спроектувати освітнє середовище, яке було б здатне «пробуджувати та підтримувати у дітях прагнення до навчання» [49].

Система освіти в Чехії схожа на українську, але в результаті реформи освіта в Чехії стала відповідати вимогам Європейського Союзу, не втративши при цьому національних особливостей. Освіта в Чехії регулюється законом «Про освіту» і поділяється на 3 рівні, від середньої до вищої школи. В закладах загальної середньої освіти Чехії передбачені основні вимоги до освітнього простору, а саме: фізична безпека здобувачів освіти, педагогічних працівників, адміністрації та службового персоналу закладів, що запобігає нещасним випадкам. Важливим фактором безпеки чеських освітян є постійне та беззаперечне виконання усіх правил безпеки, усіх суб'єктів освітнього процесу.

Відкритий та дружній до дітей простір, так можна схарактеризувати освітнє середовище чеських шкіл. Такий освітній простір у Чехії змогли реалізувати завдяки якісно налагодженій системі комунікації як з батьками, так і зі здобувачами освіти, оскільки для чехів поняття закладу освіти це не лише місце для навчання, а і місце роботи над собою. За відгуками чехів, «заклади освіти нині є місцем, до якого хочеться йти, і в якому приємно проводити час; це середовище, де здобувачі освіти почуваються вмотивованими, потрібними й вислуханими; місце культивування здорового способу життя та науки співпраці з оточуючим середовищем» [6].

При проведенні аудиту закладів освіти чехи враховують характеристики регіону, де розташований заклад (демографічний та соціально-економічний аспекти); привабливість як для здобувачів освіти так і для педагогічного колективу; при аналізі освітнього середовища проводиться оцінка фінансово-матеріального забезпечення закладу, учнівський та педагогічний склад. Отримуючи дані аудитів порівнюють заклади освіти, роблять висновки, щодо пріоритетних регіонів які потребують більшої підтримки. А для керівників та засновників закладів, вибудовуються орієнтири де необхідно підвищити увагу, на які процеси слід звернути увагу для вдосконалення освітнього середовища та підвищенні якості та рівня освіти.

Аудит покликаний також допомогти проаналізувати питання, яких необхідно вживати заходів для запобігання розвитку ризикованої поведінки серед здобувачів освіти. У чеських закладів середньої освіти є чітко складені алгоритми дій у разі виникнення таких ситуацій і вони керуються ними без затримки (кожна школа розробляє його самостійно). Також важливу роль тут грає комунікація із батьками, які можуть надати необхідну інформацію і разом простежити, чи певні дії мають потрібний ефект. Відповідно до норм законодавства Чехії аудит закладів середньої освіти приводиться один раз на 6 років, проте у разі наявності скарг відповідальні інспектори освіти проводять позачергові перевірки. У Чехії перевірка якості та рівня освіти може відбуватись відповідно до виникаючих проблем, наприклад дослідження проблем булінгу в закладах освіти. Такі перевірки проходять із попередженням засновників, а от перевірки щодо скарг відбуваються без попередження. Аудит закладів освіти в Чехії проходить до 5 днів. Інспектори аналізують освітній процес – шляхом відвідування уроків; використовують методи анкетування та опитування серед суб'єктів освітнього процесу; проводять інтерв'ю зі здобувачами освіти за згоди батьків та в присутності педагогів; оцінюють проведення виховних годин та роботу груп подовженого дня.

У Чехії заклади середньої освіти перевіряють не тільки на рахунок безпечності освітнього простору, важливим є перевірка здорової соціально-психологічного середовища. Окрема увага під час перевірок приділяється аналізу досягнень здобувачів освіти. Відповідно до норм законодавства Чехії заклади середньої освіти повинні «контролювати прогрес кожного учня та вчасно реагувати, аби отримані результати максимально відповідали очікуваням відповідно до освітніх програм» [8]. До питань які вивчають інспектори під час перевірок також належить питання комунікації педагогічного колективу з батьками та здобувачами освіти, і міжособистісні комунікації педагогів. Контролюють виконання програм, що розроблені для втілення концепції закладу освіти та перевіряють чи достатньо вмотивовані

працівники. Результатом перевірок є визначення слабких та сильних місць закладів, їх можливості та загрози до розвитку. Спільно з керівниками закладів розробляються рекомендації, які покликані допомогти поліпшити ситуацію. Висновок інспекції розміщується в електронному вигляді і такий документ є загальнодоступним.

Швеція славиться високою якістю освіти в Європі та в скандинавських країнах, зокрема. Ця північна країна з високим рівнем життя та усталеними традиціями має одну з найрозвиненіших систем освіти. Характерною рисою освітньої системи Швеції є демократичний підхід у навчанні та вихованні підростаючого покоління сучасних європейців. Це проявляється у свободі вибору в усіх без винятку рівнях освіти, будь-який учень має право вибрати не тільки дисципліни, за якими він навчатиметься, а й форму навчання, мову навчання (англійську або шведську) і навіть педагогів.

Система освіти у Швеції чітко розмежована на кілька рівнів: дошкільна освіта, загальна середня освіта (три ступені), вища професійна освіта (три ступені). Примітно, що у Швеції всі рівні освіти абсолютно безкоштовні. Державне шведське Міністерство освіти контролює всі навчальні заклади Швеції та розробляє спільні програми навчання, які мають включатися до процесу освіти всіх здобувачів освіти. Середня освіта в Швеції є обов'язковою для всіх дітей віком від 7 до 16 років без винятку. Рівність і права дитини в Шведському королівстві завжди на першому місці, тому шведський уряд і муніципальна влада роблять все можливе для того, щоб освітою охопити найбільшу кількість дітей, щоб вони могли пройти обов'язковий середній рівень освіти. Для дітей з різними відхиленнями створюються спеціальні класи та спеціалізовані школи з професійними викладачами.

Організацією середньої освіти у Швеції відає муніципальна влада. Саме з міського бюджету фінансується освіта у Швеції, причому на ці витрати йде половина всього місцевого бюджету. Швеція одна з небагатьох європейських країн, яка запровадила безкоштовне шкільне харчування та

забезпечення здобувачів освіти безкоштовними підручниками та необхідними навчальними матеріалами [44].

Дослідження у галузі дизайну та архітектури освітнього середовища таких країн, як Фінляндія, Швеція, Данія, Норвегія, Голландія, показують, що школи в цих країнах – це будівлі майбутнього, сконструйовані та побудовані таким чином, що вже сама будівля надихає на навчання, ефективно включає тих, хто навчається в освоєння нових навичок та знань. Нові будівлі шкіл не є відокремленими, однофункціональними просторами, призначеними лише для навчання дітей. Школа – це центр нового району, майбутнього району, що забудовується, або району з низьким соціально-економічним рівнем.

Освітня організація відіграє роль центру місцевої спільноти, двері якого відчинені з 7 ранку та найчастіше до 11 години вечора. Послуги, що надаються школою громадянам: спортивні секції, додаткова освіта, кафе, місце зустрічей для людей похилого віку, проведення концертів та районних (окружних) заходів, надання консультаційної підтримки мігрантам, вирівнювання освітніх можливостей дітям із сімей з низьким достатком за рахунок безкоштовних секцій та гуртків.

Розглядаючи предметно-просторове середовище шкіл, можна виділити певні фактори, що впливають на освітній процес, а саме: природність середовища: освітлення, звуки, температурний режим, якість повітря, оздоблення стін; персоналізація середовища: варіативність вибору, гнучкість, зв'язність, трансформованість; адекватний рівень стимуляції: складність середовища, колірні рішення, текстури та сенсорні якості середовища.

Звертає на себе увагу досвід з проєктування та редизайну освітнього середовища у школах Фінляндії. Всі простори багатofункціональні та змінні. Їдальня може ставати актовою залою, або місцем проведення різноманітних свят, або спортивним майданчиком – і все це одне й те саме місце. Особливе значення мають прозорі скляні стіни між класами та коридором. Це і засіб контролю, і спосіб відчувати певне єднання «жителів» школи. У будь-яку пору року значна частина занять обов'язково проводиться на вулиці. Багато

вхідних дверей до школи, що дозволяють уникнути скупчення дітей у роздягальнях. Цей простий прийом дозволяє кожному здобувачу освіти на перерві встигнути накинути одяг, вибігти на коротку прогулянку і вчасно повернутися до класу до початку наступного уроку.

Велику роль відведено безпеці школярів, але не за допомогою охоронців та турнікетів, а за рахунок розумної системи контролю доступу та миттєвого блокування дверей. Школа сама забезпечує себе електрикою та системою підігріву води – за рахунок сонячних батарей, встановлених на даху будівлі.

Результати фінських досліджень впливу освітнього середовища на освітній процес у школі показали такі результати: якість освітнього середовища впливає на мотивацію здобувачів освіти до навчання, їхнє здоров'я та добробут; визначено взаємозв'язок між покращенням шкільного середовища та зниженням насильства, рівнем безпеки у школі; підтверджено пряму залежність між «дружністю» простору та свободою переміщення, дослідження та вивчення; встановлено позитивний зв'язок між «персоналізацією» простору та залученням до його оформлення дітей та їх самооцінкою, мотивацією та поведінкою, особливо для здобувачів освіти перших класів. Наприклад, при плануванні нової будівлі Helsingin Suomalainen Yhteiskoulu, найстарішої фінської середньої школи, адміністрація, архітектори, засновники керувалися такими основними принципами:

- об'єкти мають бути доступні та адаптовані для різноманітного використання (самим закладом освіти та іншими можливими користувачами); повинні бути великі простори, достатні для розміщення всіх вікових груп одночасно; має бути забезпечена можливість навчатися за обраним індивідуальним планом для кожного здобувача освіти;

- спеціалізовані класи (фізики, хімії, лінгафонний кабінет, кабінет праці тощо) повинні плануватися відповідно до останніх досягнень у цих дисциплінах; заклади освіти повинні плануватися спочатку так, щоб можна

було легко використовувати основні аудіовізуальні засоби масової інформації;

- передбачення на стадії планування можливості використання різних навчальних засобів масової інформації (ЗМІ);

- акцентування уваги на комфорті та затишку шкільних приміщень, оскільки час перебування здобувачів освіти у школі збільшується і домашня робота, в основному, виконується в закладі освіти [43].

Австрійська школа Берти Шуттнер (Bertha van Suttner Schule) сконструйована так, щоб інтегрувати дітей з різними обмеженнями можливостей (фізичними та поведінковими) могли бути інтегровані в освітній процес. Школа побудована у 2006 році у міському середовищі, у ній навчаються 150 дітей на рівнях початкової та основної загальної освіти. Площа школи складає 3287 м². З південного боку будівлі під похилим дахом є навчальні кабінети, приміщення для роботи по підгрупах, кабінети для персоналу. Кількість сонячного світла, що надходить, регулюється панелями на даху. На кількох рівнях розташовані спільні зони. Кабінети, де навчаються діти з порушеннями рухового апарату, знаходяться лише на першому поверсі та виходять прямо на зимовий сад, де школярі можуть відпочити та розслабитись. У центрі будівлі розташована спортивна зала. З трьох боків вона оточена трибунами на першому поверсі. Вона використовується також як центральний загальний простір (для зустрічі всіх школярів та проведення різноманітних заходів). По периметру та на стелі спортивної зали розташовані звукопоглинаючі панелі. Весь дизайн шкільних просторів покликаний підкреслити позитивне ставлення до людей з обмеженими можливостями та підтримати таких школярів, щоб вони почувалися впевненіше і в тому числі могли займатися фізкультурою. На верхньому поверсі, над спортивною залю, розташовано сім навчальних кабінетів. У будівлі школи також є басейн для терапевтичних процедур, м'які зони для відпочинку та комфорту. Загалом ідеологія шкільного середовища передає всім, хто в ньому знаходиться, посил про підтримку, спокій та розкутість, що,

безумовно, відповідає основному освітньому завданню – інтеграції дітей з обмеженими можливостями здоров'я до шкільного соціуму [44].

Висновки до розділу 1

Узагальнюючи вищенаведене, можна зробити висновки:

1. Аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних авторів останніх років дозволяють стверджувати, що вивчення освітнього середовища різними практиками та теоретиками галузі відбувається на різних рівнях; дослідники по-різному трактують зміст поняття «освітнє середовище» та мають відмінні погляди на його структуру та функції.

2. Проведений аналіз представлених тлумачень поняття «освітнє середовище», вказує, що на думку фахівців галузі та вчених «освітнє середовище» – це сукупність соціальних, культурних, а також спеціально організованих психолого-педагогічних умов, внаслідок взаємодії яких з індивідом відбувається становлення особистості, її світосприйняття.

3. Проведений аналіз нормативно-правових вимог до проєктування та організації освітнього середовища в ЗЗСО України допоміг охарактеризувати основні вимоги щодо формування освітнього середовища. Вихідними для формування державної політики у сфері створення сучасного освітнього середовища є Конституція України та міжнародно-правові документи у сфері освіти, Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року, Концепція Нової української школи, схвалена розпорядженням КМУ від 14.12, 2016 № 988-р.

4. Дослідження допомогло охарактеризувати механізми забезпечення якості освітнього процесу та засади освітньої політики загалом. Визначено, що певних механізмів в державі поки що замало, на думку автора це означає, що на етапі освітньої модернізації Україна має виробити більш нові важелі державного регулювання сфери освіти у контексті європейського вибору країни.

5. Дослідження європейського досвіду організації освітнього середовища в закладах освіти та основних підходів проведено на основі даних таких країн як Чехія, Швеція, Фінляндія та Австрія. Сучасні європейські тенденції в освіті характеризуються відношенням до здобувачів освітніх послуг, як до індивідуальності. В європейських країнах важливим є підтримка потреб розвитку, здібностей, інтересів та індивідуального досвіду кожного здобувача освіти. Особлива увага звертається на професійний розвиток педагогів, на їх подальше вдосконалення, організаційну та педагогічну культуру, особистісні якості, цінності та педагогічну компетентність.

6. Для освітнього простору європейського типу характерні: наявність необхідної різноманітності навчального середовища (поділ на декілька навчальних зон); трансдисциплінарний підхід, тобто об'єднання різних навчальних предметів довкола наскрізних тем; організація простору для дослідження, творчості, свободи самовираження; для архітектурного дизайну та предметно-просторового оточення європейських освітніх закладів характерні трансформованість, поліфункціональність, доступність, віковідповідність, багаторівневність, відкритість, мобільність, безпечність, естетичність.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

2.1. Інструментарій оцінювання освітнього середовища закладу освіти

Для проведення емпіричного дослідження на базі Комунального закладу загальної середньої освіти «Авангардівська гімназія» Авангардівської селищної ради нами було обрано інструментарій для оцінювання освітнього середовища з урахуванням нормативно-правових документів, таких як: «Порядок проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти», затверджений наказом МОН України від 09.01.2019 р. № 17 [36]; «Методика оцінювання освітніх і управлінських процесів ЗЗСО під час інституційного аудиту», затверджена наказом Державної служби якості освіти України від 09.01.2020 р. № 01-11/1 [21]; «Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти», затверджені наказом МОН України від 30.11.2020 р. № 1480 [31]; «Про забезпечення проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти», затверджено наказом Державної служби якості освіти України від 29.03.2021 р. № 01-11/25. [29].

Організовуючи дослідження, було використано поєднання комплексу методів, які забезпечили отримання різнобічних відомостей про освітнє середовище закладу, його окремих складових, а саме: вивчення документації, спостереження, опитування.

Кожен із методів мав свої особливості застосування та оброблення результатів. Розглянемо кожний метод окремо.

1. Вивчення та аналіз шкільної документації являв собою сукупність методичних прийомів та процедур, що застосовувалися для вилучення з

документальних джерел інформації щодо процесів і явищ з метою вирішення дослідницьких завдань. Задля досягнення даної мети проводилось вивчення та аналіз інформації на офіційному сайті закладу освіти, нормативно-правових та інших документів організації (положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти, освітня програма, річний план роботи, правила поведінки здобувачів освіти, накази, положення і правила з охорони праці та безпеки життєдіяльності у закладі, журнали з техніки безпеки, класні журнали, статистична звітність (РВК-83, ЗНЗ-1)). Такий метод дав змогу сформулювати уявлення про загальний стан справ у закладі освіти.

2. Спостереження за освітнім середовищем. Спостереження (observation) – метод наукового дослідження, що полягає в активному та цілеспрямованому сприйнятті об'єкта чи явища, в ході якого здобувається знання про зовнішні сторони, властивості й відносини досліджуваного об'єкта чи явища [42]. Суть цього методу полягала у спеціально організованому сприйманні педагогічного процесу в природних умовах.

На етапі емпіричного дослідження проводилось пряме та опосередковане спостереження за освітнім середовищем, на основі заздалегідь розробленого плану. Результати спостереження оформлювались письмово з фіксацією параметрів, що підлягають реєстрації (температура повітря у класних кімнатах; наявність дверцят у кабінках туалетних кімнат тощо). Спостереження за освітнім середовищем дозволило виявити наявні ресурси у закладі та чого не вистачає. Для цього був визначений перелік питань, які необхідно дослідити: що саме є актуальним для закладу, над якими питаннями заклад планує працювати у майбутньому. З метою фіксації результатів спостереження було використано готову форму спостереження за освітнім середовищем [3] (додаток В).

3. Метод опитування. Опитування є одним із основних інструментів встановлення зворотного зв'язку з одержувачами послуг з метою виявлення відповідності діяльності організації їх сподіванням. В процесі оцінювання освітнього середовища закладу освіти був застосований метод анкетування.

У ході анкетування було запропоновано різні види питань: відкриті (на які потрібно висловити власну думку у вільній формі), закриті (потрібно зробити вибір із запропонованих варіантів відповіді), питання, що передбачають відповіді з використанням поєднання відкритих та закритих альтернатив, питання з використанням табличних форм.

Метод збору інформації шляхом анкетування забезпечив можливість залучити всіх учасників освітнього процесу, які могли висловити власну думку стосовно запропонованих питань. Для проведення анкетування використовувалися анкети для наступних категорій респондентів: педагогічних працівників та батьків здобувачів освіти. У зв'язку з тим, що наказом Державної служби якості освіти України «Про забезпечення проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти» від 9 січня 2020 року № 01-11/1 визначено, що в анкетуванні можуть брати участь лише учні віком від 14 років [29], анкетування даної категорії респондентів не проводилося, оскільки в ЗЗСО «Авангардівська гімназія» навчаються учні віком до 14 років.

Під час проведення опитування найчастіше використовують такі форми анкетування: у вигляді друкованих бланків анкет для письмового заповнення; у формі онлайн опитування, за допомогою засобів ІКТ. Нами був обраний останній варіант, оскільки анкетування у формі онлайн опитування, порівняно з письмовим, має ряд переваг. По-перше, не потрібно друкувати бланки анкет на всіх респондентів. По-друге, не має необхідності збирати всіх респондентів в один час і в одному місці, що особливо важливо в період напруженої епідемічної ситуації. По-третє, комп'ютерна програма автоматично обраховує загальну кількість голосів респондентів по кожному із запропонованих варіантів відповідей до кожного з питань анкети, а результати зображуються у вигляді наочних узагальнених діаграмах. Перевага також в тому, що результати опитування можуть зберігатися в мережі Інтернет і вони завжди доступні. Така форма анкетування застосовувалася з метою збору даних щодо фактичного стану використання

навчальних приміщень та територій, а також для з'ясування думки батьків і педагогів. Результати анкетування на рівні закладу освіти можна використовувати для обґрунтування заходів щодо забезпечення постійного покращення та раціонального використання матеріально-технічної бази, оптимізації освітнього процесу та модернізації закладу. За допомогою отриманих результатів анкетування можна знаходити ефективні рішення, які допоможуть зробити існуюче освітнє середовище більш комфортним та сприятливим для навчання, налагодити взаємовідносини між учасниками освітнього процесу. Опитування допомагає краще зрозуміти, як середовище впливає на освітній процес, навчальні досягнення та добробут здобувачів освіти.

Під час збору інформації шляхом анкетування, обрахунок анкет здійснювався за наступним алгоритмом.

1. Окремо підраховували загальну кількість відповідей по кожному з варіантів відповідей у запитанні. Кожна із запропонованих варіантів відповідей оцінювалася за 4-бальною шкалою.

Наприклад, відповіді: «так», «цілком задоволений/на», «завжди», «дотримано» оцінюються на 4 бали (високий рівень); «здебільшого», «в основному», «переважно так» – 3 бали (достатній рівень); «переважно ні», «іноді» – 2 бали (рівень, що вимагає покращення); «ні», «незадоволений/на», «некомфортно», «не дотримано», «відсутній» – 1 бал (низький рівень).

2. Загальну кількість відповідей помножили на бал, що відповідає рівням оцінювання. Наприклад: 4 бали \times 20 відповідей респондентів = 80; 3 бали \times 40 відповідей респондентів = 120; 2 бали \times 20 = 40; 1 бал \times 20 = 20.

3. Визначили рівень освітньої діяльності (середньоарифметичне).

$$\text{Наприклад: } \frac{80+120+40+20}{100} = 2,6$$

$$100 \text{ (всього опитаних)}$$

Для визначення рівня освітнього середовища за питаннями анкет, а також для оцінювання самого напряму при складанні висновку застосовувалася шкала орієнтовних рівнів якості освітньої діяльності.

4. Отримане середньоарифметичне значення 2,6 зiставляли зi «шкалою визначення рiвня якостi освiтньої дiяльностi» (табл. 2.1). Дане значення знаходиться у дiапазонi 2,66 – 3,60 i вiдповiдає III рiвню – достатнiй.

Таблиця 2.1

Шкала визначення рiвня якостi освiтньої дiяльностi

1,0 – 1,65	1,66 – 2,65	2,66 – 3,60	3,61 – 4,0
I-й – низький рiвень	II-й – рiвень, що вимагає покращення	III-й – достатнiй рiвень	IV-й – високий рiвень

Для оцiнювання освiтнього середовища було використано три основнi стандарти (вимоги) якостi освiтнього середовища, якi визначенi наказом Державної служби якостi освiти України «Про забезпечення проведення iнституцiйних аудитiв закладiв загальної середньої освiти» вiд 29.03.2021 р. № 01-11/25 [29]:

- забезпечення зручних i безпечних умов навчання та працi;
- створення освiтнього середовища, вiльного вiд будь-яких форм насильства та дискримiнацiї;
- формування iнклюзивного, розвивального та спонукаючого до навчання освiтнього простору.

Кожна вимога мiстить всього 15 критерiїв та 42 iндикатори, а також iнструментарiй для оцiнювання [31]. Данi критерiї виступають мiрилом, iнструментом для оцiнювання освiтнього середовища та його структурних компонентiв [17]. Для точного i надiйного вимiрювання системи неможливо обiйтись без показникiв вимiрювання, тобто iндикаторiв.

Розглянемо, як було використано певнi iнструменти для отримання необхідної iнформацiї, що може вплинути на прийняття важливих управлiнських рiшень щодо органiзацiї розвивального, мотивуючого до навчання освiтнього простору.

Наприклад, перед нами стояло задача оцінити на скільки освітнє середовище закладу спонукає здобувачів освіти до оволодіння ключовими компетентностями та наскрізними вміннями, а також до здорового способу життя. Для оцінювання даного критерію організації освітнього простору ми спиралися на такі індикатори: «Чи спонукає освітній простір до формування навички здорового способу життя (харчування, гігієна, фізична активність?)», «Чи сприяє простір закладу освіти, обладнання, засоби і методи навчання формуванню ключових компетентностей та наскрізних умінь учнів?».

З цією метою, згідно методики було використано такі інструменти як, спостереження за освітнім середовищем; вивчення педагогічної діяльності (спостереження за навчальним заняттям). Механізм їх застосування викладений на рис. 2.1.

На наступному етапі ми визначили перелік основних питань під час оцінювання відповідного критерію:

1. Чи містить простір закладу елементи, осередки, що спонукають здобувачів освіти до навчальної діяльності (стенди; наліпки на стінах, підлозі та сходах; інсталяції)?

2. Чи застосовуються у навчально-пізнавальному процесі існуюче у закладі обладнання та засоби навчання?

3. Чи застосовується в навчальному процесі та позаурочних заходах лабораторне обладнання?

4. Чи наявне і як часто застосовується мультимедійні засоби навчання (інтерактивна дошка, проєктори, телевізори)?

5. Як часто застосовується під час занять інтернет, комп'ютерна техніка та програми?

6. Як часто під час навчальних занять та позаурочних заходів застосовуються засоби візуалізації корисної інформації (карти, стенди, графіки, формули тощо)?

7. Чи використовується в навчальному процесі наочні засоби (зразки рослин, макети, муляжі, моделі, колекції мінералів тощо)?

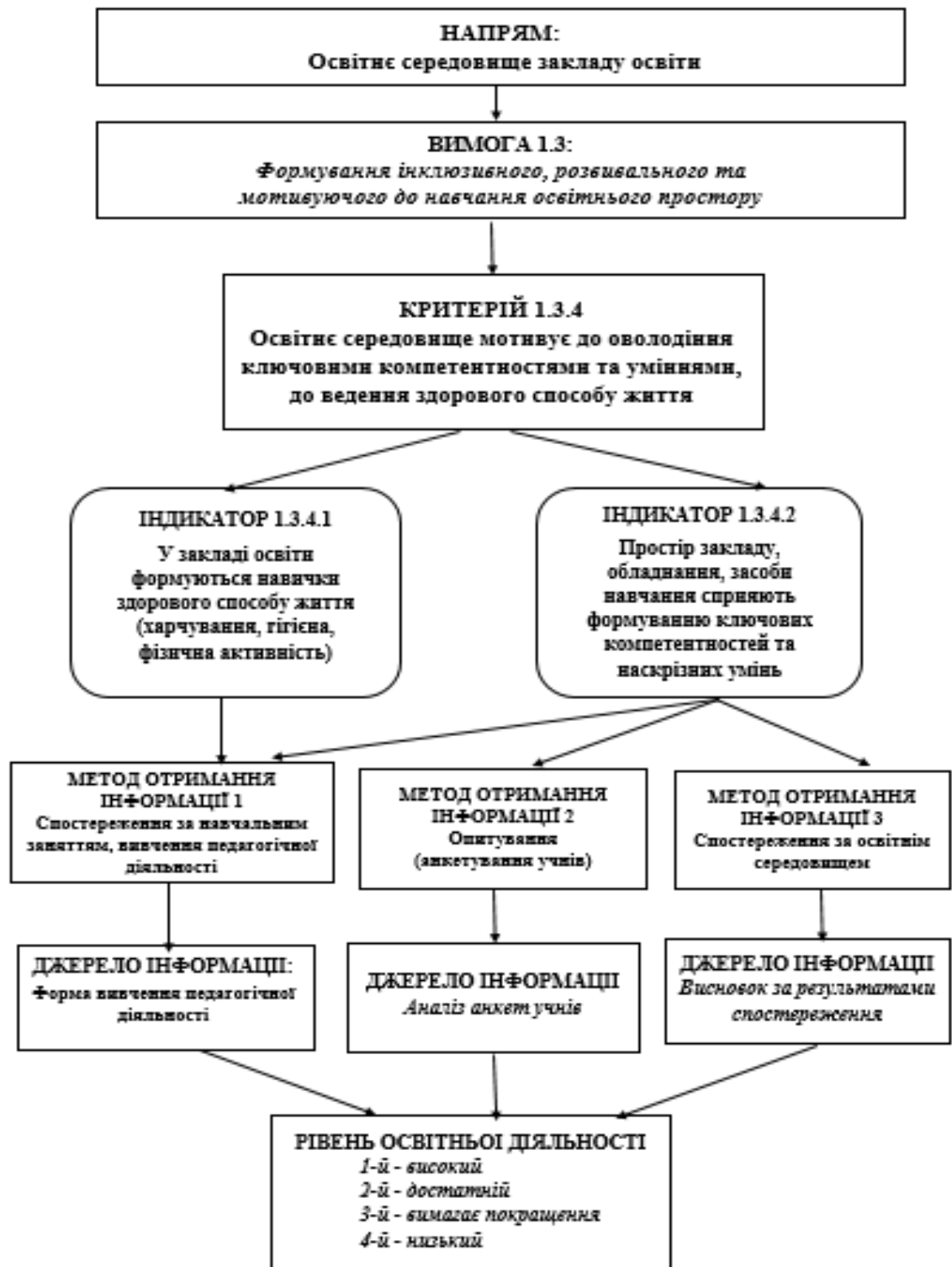

Рис. 2.1. Графічна інтерпретація взаємодії напрямів оцінювання, вимог/правил, критеріїв, індикаторів та методів збору інформації

8. Чи в наявності та як часто застосовується спортивна зала або спортивний майданчик?

9. Чи наявний, в якому стані та як часто використовується спортивний

інвентар (м'ячі, обручі, гімнастична стінка, канат, ракетки, гімнастичні палиці, скакалки тощо)?

Під час спостереження за навчальним заняттям ми звертали увагу на такі важливі моменти:

1. Чи використовують педагоги в навчальному процесі ІКТ, електронні та медіа ресурси?

2. Чи використовується для пошуку навчальної інформації, виконання онлайн-завдань мережа Інтернет?

3. Які способи активізації навчально-пізнавальної діяльності педагог застосовує під час проведення навчального заняття?

Таким чином, даючи відповіді на ці питання, нам необхідно було вивчити інформацію з різних джерел та із застосуванням різних інструментів.

Отже, методика оцінювання освітнього середовища – це цілий комплекс взаємозв'язаних між собою методів, прийомів та інструментів для визначення його певних параметрів на відповідність вимогам, які до нього висуваються з боку державних органів та учасників освітнього процесу.

Таке оцінювання не займає багато часу і не вимагає значних ресурсів на його проведення. Систематичне оцінювання якості освітнього середовища дає змогу: визначити, які його складові є найкращими, а які потребують доопрацювання; отримати об'єктивну та достовірну інформацію про стан справ у закладі; побачити «плюси» та «мінуси» в організації освітнього простору; проаналізувати дієвість управлінських рішень; визначити можливі напрямки підвищення якості освітньої діяльності закладу та його подальшого розвитку.

2.2. Діагностика освітнього середовища закладу освіти

Заклад загальної середньої освіти «Авангардівська гімназія» Авангардівської селищної ради (далі – гімназія) створений рішенням Авангардівської селищної ради Овідіопольського району Одеської області

(далі – засновник) у липні 2019 року шляхом виділення з Авангардівського навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад (дитячий садок) – загальноосвітня школа I ступеня». Гімназія розміщена у новозбудованій споруді, що введена в експлуатацію у 2015 році, проектна потужність складає 100 учнівських місць.

На прилеглий території в рамках програми «Велике будівництво» за рахунок співфінансування з державного та місцевого бюджетів ведеться активне будівництво нового корпусу гімназії, в якому планується організувати освітній процес для здобувачів освіти 5-9 класів. Гімназія провадить освітню діяльність на двох рівнях повної загальної середньої освіти: початкової та базової середньої освіти. Запроваджено вивчення двох іноземних мов з 5-го класу: англійської та німецької.

У 2020/2021 навчальному році в 11 класах гімназії здобувають освіту 331 учень (з 1 по 6 клас). Освітній процес організовано за змішаною формою: очно та з використанням технологій дистанційного навчання, для 2 учнів початкової школи організовано педагогічний патронаж. Засновником організовано підвезення учнів до гімназії шкільним автобусом в межах Авангардівської селищної громади.

Проведення емпіричного дослідження здійснювалось в кілька етапів:

1. Вивчення шкільної документації (квітень 2021 року);
2. Спостереження за освітнім середовищем (травень 2021 року);
3. Анкетування батьків здобувачів освіти 1-6 класів (квітень 2021 року);
4. Анкетування педагогічних працівників закладу (травень 2021 року);
5. Статистична обробка кількісних даних та аналіз результатів (червень 2021 року).

Оцінка освітнього середовища ЗЗСО «Авангардівська гімназія» здійснювалася за трьома напрямками: «забезпечення безпечних і комфортних умов навчання та праці»; «створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації»; «формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору».

Для проведення комплексного вивчення й оцінювання освітнього середовища в ЗЗСО «Авангардівська гімназія» було створено команду внутрішніх експертів. До складу команди було включено 15 експертів різної категорії: адміністративно-управлінський персонал (АУП); педагогічний персонал (ПП); допоміжний персонал (ДП), представники батьківського комітету (батьки); представники учнівського самоврядування (учні).

У табл. 2.2 представлені данні про кількісний склад експертної команди.

Таблиця 2.2

Кількісний склад команди експертів

№ з/п	Назва категорії учасників	Фактична кількість	Кількість у відсотках %
1.	АУП	3	20
2.	ПП	8	53
3.	ДП	1	7
4.	батьки	2	13
5.	здобувачі освіти	1	7

Дані про якісний склад учасників експертної команди категорій АУП та ПП відображено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Якісний склад експертної команди

Категорія учасників експертної команди	№ з/п	Посада	Вік	Стать (ж/ч)	освіта	Категорія	Загальний педстаж	Стаж на займаній посаді
АУП	1.	директор закладу	49	ж	вища (пед.)	спеціаліст вищої категорії	22 р.	2 роки
	2.	заступник директора з навчально-виховної роботи	46	ж	вища (пед.)	спеціаліст вищої категорії	21,5 р.	2 роки
	3.	заступник директора з виховної роботи	43	ж	вища (пед.)	спеціаліст вищої категорії	20,5 р.	2 роки

Продовження табл. 2.3

III	4.	вчитель англійської мови	39	ж	вища (пед.)	спеціаліст вищої категорії	14,8 р.	2 роки
	5.	вчитель початкових класів	53	ж	вища (пед.)	спеціаліст вищої категорії	33 р.	2 роки
	6.	вчитель початкових класів	39	ж	вища (пед.)	спеціаліст вищої категорії	19 р.	2 роки
	7.	вчитель української мови та літератури	35	ж	вища (пед.)	Спеціаліст II категорії	14 р.	2 роки
	8.	вчитель інформатики	32	ж	вища (пед.)	Спеціаліст II категорії	9,9 р.	2 роки
	9.	педагог-організатор	26	ж	вища	10 розряд	2 р.	2 роки
	10.	практичний психолог	26	ж	вища (пед.)	спеціаліст	2 р.	2 роки
	11.	вчитель біології	38	ж	вища	10 розряд	8 м.	8 місяців

Як бачимо з табл. 2.3 педагогічний склад експертної команди включає: спеціалістів вищої категорії – 6 експертів; спеціалістів II категорії – 2; категорію спеціаліст має 1 експерт; 10-й тарифний розряд мають 2 експерти.

Командою експертів під час оцінювання освітнього середовища у закладі були застосовані такі методи збору інформації як вивчення шкільної документації, спостереження за освітнім середовищем, опитування.

На етапі вивчення шкільної документації проводився збір та аналіз інформації на офіційному сайті закладу та інших відкритих джерел в мережі інтернет, нормативно-правових документів (положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти, освітня програма, річний план роботи, правила поведінки здобувачів освіти, накази, положення і правила з охорони праці та безпеки життєдіяльності у закладі, журнали з техніки безпеки, класні журнали, статистична звітність - РВК-83, ЗНЗ-1).

На другому етапі був застосований метод спостереження за освітнім середовищем. Для проведення спостереження за освітнім середовищем

команда експертів збирала інформацію про те, наскільки простір закладу є мотивуючим, розвиваючим, чи містить він сучасну актуальну інформацію, чи спонукає до здорового способу життя, як оздоблено коридори та зони рекреацій; оглядали навчальні приміщення, оцінювали наявність та стан обладнання, засобів навчання, наочності.

Фінальне опитування членів експертної команди проводилось онлайн за допомогою Google форми, в якому взяло участь 11 експертів. Результати спостереження викладені у додатку В.

Третій етап дослідження передбачав опитування, яке здійснювалося шляхом анкетування. Командою експертів було обрано дві форми анкети: для батьків здобувачів освіти та педагогічних працівників. Оскільки в гімназії навчаються учні 1-6 класів, які не досягли 14 років, анкетування здобувачів освіти не проводилось. Анкетування батьків проводилось в онлайн режимі за допомогою Google Форми. Питання для анкет були складені на основі Додатку 7 до наказу Державної служби якості освіти України від 09 січня 2020 № 01-11/1 [29].

В даному опитуванні взяло участь 175 батьків здобувачів освіти 1-6 класів. З них 41 (23,4 %) – батьки здобувачів освіти 1-х класів, 32 (18,3%) – батьки 2-х класів, 37 (21,1%) – батьки здобувачів освіти 3-х класів, 35 (20%) – батьки здобувачів освіти 4-х класів, 21 (12%) – батьки здобувачів освіти 5-х класів, 18 (10,3%) – батьки 6-х класів. З метою залучення батьків до анкетування було наголошено, що анкета анонімна та в ній не зазначаються персональні дані, а результати опитування будуть оформлені лише в узагальненому вигляді.

Анкета для батьків містила 21 питання, з яких 18 питань стосувалися оцінювання освітнього середовища, яке прямо або опосередковано впливає на освітній та виховний процеси, а також на мотивацію здобувачів освіти до навчально-пізнавальної діяльності. Зокрема, ми включили такі питання: 1. У якому настрої Ваша дитина, як правило, йде до школи?; 2. Як Ви оціните освітнє середовище за 4-бальною шкалою (облаштування території); 3. Як

Ви оцінюєте чистоту та облаштування навчальних кабінетів?; 4. Як Ви оцінюєте чистоту та облаштування їдальні?; 5. Як ви оцінюєте чистоту та облаштування спортивної зали?; 6. Як Ви оцінюєте температурний режим у закладі освіти?; 7. Чи харчується Ваша дитина у закладі освіти?; 8. Якщо Ваша дитина харчується у школі, то наскільки Ви задоволені харчуванням?; 9. Чи проводиться у закладі освіти робота з батьками щодо попередження та зниження рівня дискримінації?; 10. Чи проводиться у закладі освіти робота з батьками щодо попередження та зниження рівня насилля. 11. Чи проводиться у закладі освіти робота з батьками та учнями щодо безпечного використання мережі Інтернет; 12. Чи проводиться у закладі освіти робота з батьками та учнями щодо попередження кібербулінгу?; 13. Якщо Ви звертались з приводу випадків булінгу, якою була реакція закладу?; 14. Чи виникали у Вашої дитини проблеми з адаптацією у закладі освіти?; 15. Чи забезпечують педагоги закладу зворотній зв'язок із Вами?; 16. Чи задоволені Ви організацією освітнього процесу в школі?; 17. На чюю допомогу Ви найчастіше розраховуєте в школі у розв'язанні проблемних ситуацій?; 18. Чи враховує школа думку батьків під час прийняття важливих управлінських рішень?

На четвертому етапі дослідження було організовано анкетування педагогів у вигляді Google форми. Анкета була створена на основі Додатку 6 до наказу Державної служби якості освіти України від 09 січня 2020 № 01-11/1 [30]. В опитуванні взяло участь 20 з 28 педагогічних працівників ЗЗСО «Авангардівська гімназія». Якісний склад даної категорії респондентів (ПП) представлений у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Якісний склад респондентів категорії ПП*

№ з/п	Посада	Вік	Стать (ж/ч)	Освіта	Категорія	Загальний педстаж	Стаж на займаній посаді
1.	вчитель початкових класів	47	ж	вища (пед.)	спеціаліст вищої катег.	20 р.	2 роки

Продовження табл. 2.4

2.	вчитель початкових класів	53	ж	вища (пед.)	спеціаліст вищої категорії	33 р.	2 роки
3.	вчитель англійської мови	39	ж	вища (пед.)	спеціаліст вищої категорії	21,2 р.	2 роки
4.	вчитель початкових класів	33	ж	вища (пед.)	спеціаліст першої категорії	8,7 р.	2 роки
5.	вчитель англійської мови	33	ж	вища (пед.)	спеціаліст другої категорії	9,5 р.	2 роки
6.	вчитель німецької мови та літератури	31	ж	вища (пед.)	спеціаліст другої категорії	5,5	2 роки
7.	вчитель образотворчого мистецтва	30	ж	вища (пед.)	спеціаліст другої категорії	3,3	2 роки
8.	вчитель початкових класів	33	ж	вища (пед.)	спеціаліст другої категорії	9 р.	2 роки
9.	вчитель інформатики	32	ж	вища (пед.)	спеціаліст другої категорії	9,9 р.	2 роки
10.	вчитель англійської мови	36	ж	вища (пед.)	спеціаліст	4 р.	2 роки
11.	вчитель математики	35	ж	вища (пед.)	спеціаліст	4 р.	2 роки
12.	практичний психолог	26	ж	вища (пед.)	спеціаліст	2 р.	2 роки
13.	вчитель початкових класів	27	ж	неповна вища (пед.)	10 розряд	6 р.	8 місяців
14.	педагог-організатор	26	ж	вища	10 розряд	2 р.	2 роки
15.	вчитель біології	38	ж	вища	10 розряд	8 м.	8 місяців
16.	вчитель фізичної культури	26	ч	неповна вища (пед.)	10 розряд	9 м.	9 місяців
17.	вчитель музики	57	ж	середня проф.	10 розряд	38	2 роки
18.	керівник гуртка	34	ж	вища	10 розряд	2 р.	2 роки
19.	керівник гуртка	35	ж	вища	10 розряд	8 м.	8 місяців
20.	вихователь по підвозу дітей	27	ж	середня проф.	10 розряд	1,8	1,8 роки

* ПП – педагогічний персонал

Аналізуючи дані таблиці 2.4 зазначимо, що більша частина вибірки, тобто 8 осіб мають 10-й тарифний розряд. Кваліфікаційну категорію «спеціаліст» мають 3 педагога, 5 педагогів мають другу кваліфікаційну

категорію, 1 – першу кваліфікаційну категорію і 3 педагоги мають вищу кваліфікаційну категорію.

Весь педагогічний склад вибірки представлений переважно жінками за наступними віковими групами: 20-30 років – 5 осіб; 30-40 років – 11 осіб; 40-50 років – 1 педагог; більше 50 років – 2 педагоги. Один педагог, вчитель фізкультури – чоловік віком 26 років. Таким чином, бачимо, що педагогічний колектив гімназії характеризується молодим складом вчителів, які потребують методичної допомоги, особливої уваги та підтримки з боку адміністрації, старших педагогів.

З метою виявлення думки педагогів щодо умов організації освітнього середовища у закладі освіти, було складено анкету з урахуванням чинників, які можуть впливати на умови праці, мотивацію педагогів, можливості професійного та особистісного зростання. Також увагу було приділено комунікації між учасниками освітнього процесу, створенню атмосфери довіри.

Анкета для педагогічних працівників складалася з 29 питань. Для оцінювання освітнього середовища закладу було обрано наступні питання:

1. Чи створені у закладі освіти умови для постійного підвищення фаху вчителів, їх чергової та позачергової атестації, добровільної сертифікації тощо?

2. Чи існують у закладі перешкоди для вашого професійного розвитку? (опір з боку керівництва; відсутність матеріального заохочення з боку керівництва; недостатня матеріально-технічна база; погані умови праці; жодних перешкод.)

3. Чи задоволені Ви освітнім середовищем та умовами праці у закладі?

4. Чи задоволені Ви заохочувальними заходами, які застосовуються у закладі освіти?

5. Чи сприяє психологічна атмосфера закладу освіти співробітництву педагогічних працівників?

6. Чи співпрацює керівництво закладу із педагогами та тримає зворотній

зв'язок щодо їхньої праці?

7. Чи надається педагогам можливість без побоювань висловлювати власну думку, навіть якщо вона не співпадає з поглядами керівництва?

8. Яку підтримку Ви надаєте здобувачам освіти в їхньому навчанні?

9. Які форми взаємодії з батьками Ви використовуєте?

10. Чи реагують у закладі освіти на Ваші звернення про випадки булінгу?

11. Чи проводяться для учасників освітнього процесу навчання, просвітницька робота за участі відповідних служб, органів, організацій з метою виявлення ознак булінгу (цькування) та запобігання його прояву?

12. Чи проводяться навчання, інструктажі з охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, правил поведінки в умовах надзвичайних ситуацій, інструктажі з домедичної допомоги?

13. Чи розроблений у Вашому закладі порядок дій у разі нещасного випадку із учасниками освітнього процесу? Чи дотримуєтесь Ви його?

П'ятий етап дослідження передбачав статистичну обробку кількісних даних та аналіз результатів. Аналіз результатів емпіричного дослідження викладений у третьому розділі кваліфікаційної роботи.

Висновки до розділу 2

Таким чином можна зробити висновки, що:

У процесі емпіричного дослідження проводився збір та вивчення вихідної інформації. Оскільки освітнє середовище являє собою складну багатокомпонентну та багаторівневу систему, яка динамічно розвивається, то процедура оцінювання освітньої діяльності та управлінських рішень закладу освіти за напрямом «освітнє середовище» вимагав застосування таких методів збору інформації як вивчення документації, спостереження за освітнім середовищем, опитування (анкетування).

Проведення емпіричного дослідження здійснювалось у кілька етапів: вивчення шкільної документації, спостереження за освітнім середовищем,

анкетування батьків здобувачів освіти 1-6 класів, анкетування педагогічних працівників закладу освіти, статистична обробка кількісних даних та аналіз результатів.

Вивчення документації передбачало аналіз інформації на офіційному сайті закладу освіти, нормативно-правових та інших документів (положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти, освітня програма, річний план роботи, правила поведінки здобувачів освіти, накази, положення і правила з охорони праці та безпеки життєдіяльності у закладі, журнали з техніки безпеки, класні журнали, статистична звітність - РВК-83, ЗНЗ-1).

Важливою є оцінка наявних ресурсів таких як, територія, будівлі, приміщення, матеріально-технічне забезпечення. У зв'язку з цим до оцінювання освітнього середовища було залучено всі категорії учасників освітнього процесу: педагогів, здобувачів освіти та їхніх батьків. Саме вони як основні користувачі освітнього простору зацікавлені в організації сучасного, безпечного, комфортного та мотивуючого освітнього середовища. Залучення до проведення оцінювання батьків, здобувачів освіти та педагогів також дозволило отримувати зворотний зв'язок щодо якості освіти, забезпечити прозорість діяльності закладу освіти і готовність до змін в інтересах учасників освітнього процесу.

Анкетування проводилось анонімно, що забезпечило можливість всім його учасникам висловлювати власну думку стосовно запропонованих проблем. Для проведення анкетування використовувалися анкети для наступних категорій респондентів: педагогічних працівників та батьків здобувачів освіти.

РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У МЕЖАХ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

3.1. Аналіз результатів дослідження освітнього середовища закладу загальної середньої освіти «Авангардівська гімназія»

Логіка емпіричного дослідження вимагає аналізу отриманих результатів. Обробка та аналіз отриманих даних проводилися протягом червня 2021 року. Інтерпретація результатів дослідно-експериментальної роботи здійснювалась шляхом обробки й узагальнення характеристики освітнього середовища закладу загальної середньої освіти «Авангардівська гімназія» за окремими етапами та напрямками: перший етап – обробка та узагальнення результатів вивчення шкільної документації; другий етап – обробка і узагальнення результатів спостереження за освітнім середовищем закладу; третій етап – обробка та інтерпретація результатів опитування.

На першому етапі (обробка та узагальнення результатів вивчення шкільної документації) за результатами вивчення та аналізу інформації на офіційному веб-сайті закладу було зроблено наступні висновки:

- документація закладу освіти ведеться в повному обсязі, систематично та у відповідності до законодавства;

- на веб-сайті гімназії оприлюднене Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти, що схвалене педагогічною радою та затверджене директором гімназії у вересні 2020 року. В даному документі визначені напрями та вимоги для проведення самооцінювання освітніх та управлінських процесів, але документ не містить критеріїв, методики самооцінювання та інструментарію;

- у гімназії розроблена та затверджена Стратегія розвитку на 2021-2025 роки. Стратегія містить конкретизацією визначених завдань за розділами: «Освітнє середовище», «Система оцінювання здобувачів освіти»,

«Педагогічна діяльність педагогічних працівників», «Управлінські процеси». Проте не всі завдання актуалізовані у часі, окремі з них містять в основному загальні положення.

- річний план роботи складений за чотирма напрямками, що відповідають розділам стратегії розвитку та розроблявся у співпраці керівництва та педпрацівників, з урахуванням пропозицій учнівського самоврядування;

- в гімназії забезпечується відкритість і прозорість інформації про систему оцінювання результатів навчання здобувачів освіти. Так, в освітній програмі містяться загальні критерії, правила та процедури оцінювання результатів навчання здобувачів освіти, відповідна інформація розміщена на веб-сайті гімназії;

- у закладі схвалено Радою школи та педагогічною радою Правила поведінки для здобувачів освіти та батьків ЗЗСО «Авангардівська гімназія», учнівським самоврядуванням прийнято «Кодекс честі гімназиста». Правила оприлюднені на веб-сайті закладу. Правила засновані на загальноприйнятих соціальних нормах та на принципах доброзичливості, поваги до старших, дбайливому ставленні до школярів початкових класів. Правила спрямовані на створення позитивної мотивації в поведінці учасників освітнього процесу;

- в ході вивчення та аналізу документації (наказів, освітньої програми) встановлено, що проектна потужність закладу становить 100 осіб, а фактично у закладі навчається 331 здобувач освіти. У 2020/2021 н.р. функціонує 11 класів. Для забезпечення відповідного рівня організації освітньої діяльності в таких умовах освітній процес організовано в кілька підзмін, запроваджено різний початок навчальних занять для різних паралелей класів, навчальні заняття з окремих предметів проводяться з використанням технологій дистанційного навчання;

- в закладі проводиться робота з охорони праці, пожежної безпеки, цивільного захисту, попередження травматизму. Видаються відповідні накази, призначені відповідальні особи. Систематично для учасників

освітнього процесу проводяться інструктажі та навчання з їхньою реєстрацією у журналах техніки безпеки. Працівники закладу ознайомлені з правилами техніки безпеки та порядком дій у випадках травматизму чи надзвичайних ситуацій;

- у закладі освіти розроблений, затверджений та оприлюднений на веб-сайті закладу План заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню);

- у закладі освіти не навчаються діти з ООП, продовж останніх років потреби у відкритті інклюзивних класів не було: відповідних заяв від батьків здобувачів освіти не надходило, до створення інклюзивного середовища не залучені відповідні фахівці;

- за індивідуальною формою навчання (педагогічний патронаж) за заявою батьків, на підставі довідки ЛКК навчається один учень 2 класу (за індивідуальним календарно-тематичним планом, погодженим з батьками дитини). Наказом затверджено розклад занять, тарифіковано педагогічних працівників.

Аналіз результатів дослідження документації показав, що ведення шкільної документації за вимогою 1. «Забезпечення безпечних і комфортних умов навчання та праці» відповідає рівню оцінювання II «достатній», за вимогою 2. «Створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації» відповідає рівню оцінювання II «достатній», за вимогою 3. «Формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору» відповідає рівню III «вимагає покращення».

На етапі обробки і узагальнення результатів спостереження за освітнім середовищем закладу, яке проводилося за напрямками: «забезпечення безпечних і комфортних умов навчання та праці»; «створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації»; «формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору», було отримано наступні результати.

Вимога 1. Забезпечення комфортних і безпечних умов навчання та праці.

Освітній простір гімназії є безпечним і комфортним для навчання й праці учасників освітнього процесу. Будівля та пришкільна територія огорожені металевим парканом, є недоступними для самовільного заїзду транспорту та доступу сторонніх осіб, на території та в приміщеннях встановлені камери відеоспостереження. Територія освітлюється у вечірній та нічний час. Навчальні кабінети не розміщені в цокольних та підвальних приміщеннях. Двір оздоблено неслизькою плиткою, має покриття без рельєфного маркування, з бокового входу є пандус. За результатами прямого спостереження на пришкільній території не виявлено ані колючих чи сухих дерев, кущів, отруйних грибів та рослин. Територія і будівлі чисті та акуратні. На подвір'ї облаштований спортивний майданчик для здобувачів освіти 1-4-х класів, оздоблений тренажерами відповідно віку, є спортивний інвентар, футбольне поле зі штучним покриттям.

Навчальні кабінети перших класів розміщені на другому поверсі, навчальні кабінети непрохідні. На першому поверсі та підвальному приміщенні облаштована гардеробна для верхнього одягу та змінного взуття. Але початкова школа не відокремлена від навчальних приміщень здобувачів освіти базової школи. У приміщеннях дотримано санітарні норми щодо теплового режиму і освітлення. Вологе прибирання проводиться систематично. Туалетні кімнати облаштовані окремо для хлопчиків і дівчат. Туалетна кімната для педагогічних працівників розташована окремо. Умивальники, мило, паперові серветки є в наявності та в достатній кількості. Але кабінки в туалетних кімнатах хлопчиків і дівчат не обладнані дверима, які закриваються зсередини. Також в закладі відсутній туалет для дітей з ООП. Відсутнє контрастне та рельєфне маркування на стінах і підлозі; відсутнє контрастне маркування ділянки поручнів. Коридори та сходи світлі та просторі.

В закладі забезпечено питний режим: в класах встановлені кулери, на воду є сертифікати відповідності.

Приміщення закладу використовується раціонально, з урахуванням чисельності здобувачів освіти. Середня наповнюваність класів становить 30 осіб. У гімназії обладнані робочі місця для педагогів. У рекреаціях облаштовані місця для відпочинку учасників освітнього процесу, однак є потреба у збільшенні їх кількості.

Гімназія частково забезпечена навчальними кабінетами і приміщеннями, необхідними для реалізації освітньої програми та забезпечення освітнього процесу. Зокрема, відсутні навчальні кабінети природничого циклу (фізики, хімії, біології, географії), майстерні (кабінети) трудового навчання та спортивна зала. Усі кабінети початкової школи та окремі предметні кабінети містять засоби навчання та обладнання, передбачені відповідними типовими переліками. Для забезпечення виконання навчальних програм з предметів природничого циклу використовується комп'ютерна, мультимедійна та інтерактивна техніка. Однак для виконання практичної складової навчальних програм з цих предметів, зокрема лабораторних та практичних робіт, відсутні відповідні засоби навчання.

За результатами спостереження з'ясовано, що в гімназії приділяється увага питанням безпеки життєдіяльності та охорони праці, зокрема на всіх поверхах встановлена і систематично обслуговується автоматична пожежна сигналізація, в наявності засоби первинного пожежогасіння. Організація харчування в гімназії здійснюється в умовах власного харчоблоку, з урахуванням карантинних обмежень. Однак всі інші учасники освітнього процесу не мають змогу придбати їжу, робота буфету не організована.

У гімназії створюються умови для безпечного використання мережі Інтернет, в учасників освітнього процесу формуються навички безпечної поведінки в Інтернеті. Зокрема, забезпечено дротовий та бездротовий за технологією Wi-Fi доступ до мережі Інтернет з встановленням відповідного

програмного забезпечення для фільтрації несумісного з освітнім процесом контенту.

Вимога 2. Створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації.

В процесі опосередкованого спостереження за поведінкою педагогів та здобувачів освіти нами було встановлено, що: учасники освітнього процесу взаємодіють на засадах взаємоповаги; не спостерігаються випадки образливої поведінки, проявів фізичного або психологічного насильства; педагогічні працівники не застосовують фізичних методів покарання, психологічного тиску. У гімназії розроблені та застосовуються заходи із попередження порушення правил поведінки. Відбувається постійний нагляд працівниками закладу за дотриманням правил поведінки учасниками освітнього процесу.

Вимога 3. Формування інклюзивного, розвивального та спонукаючого до навчання освітнього простору.

У гімназії не забезпечено безперешкодний доступ для осіб з ООП до будівлі та приміщень. Безперешкодний рух можливий тільки територією, пандус бокового входу має слизьке покриття, відсутні туалетні кімнати зі спеціальним обладнанням, ресурсна кімната, відповідні дидактичні засоби для дітей з ООП.

Сформований у гімназії освітній простір спонукає учнів до оволодіння ключовими компетентностями та наскрізними вміннями. Простір гімназії містить осередки, що зацікавлюють здобувачів освіти до пізнавальної діяльності: візуалізація на стінах, підлозі, сходах, інсталяції, акваріум. Під час спостереження за навчальними заняттями, з'ясовано, що майже всі педагоги початкової школи та переважна більшість вчителів базової школи використовують наявне обладнання та засоби навчання для активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти, застосовують їх у більшості навчальних завдань або видів діяльності.

У закладі немає окремого приміщення для облаштування бібліотеки, є лише невелике книгосховище. Частково питання соціально-культурної

комунікації учасників освітнього процесу вирішуються за рахунок співпраці з сучасно оснащеною селищною бібліотекою.

Обчисливши середньоарифметичне значення рівнів оцінювання за трьома вимогами, отримали бал 2,66. Отримане значення співвідносили зі шкалою визначення рівня якості освітньої діяльності (див. табл. 2.2). Даний бал 2,66 знаходиться у діапазоні між 2,66 та 3,60 і відповідає рівню якості освітньої діяльності «достатній». Отже, за результатами спостереження встановлено, що загальний рівень освітнього середовища закладу відповідає рівню II «достатній».

На третьому етапі відбувалася обробка та інтерпретація результатів опитування. Результати анкетування батьків здобувачів освіти гімназії показали наступне.

На питання «У якому настрої Ваша дитина, як правило, йде до школи?» більша частина 81% батьків відповіли, що діти йдуть до гімназії з радістю чи охоче. Але є поодинокі відповіді батьків, що дитина не виявляла бажання йти до школи через стосунки з однокласниками або упереджене ставлення з боку класного керівника (рис. 3.1).

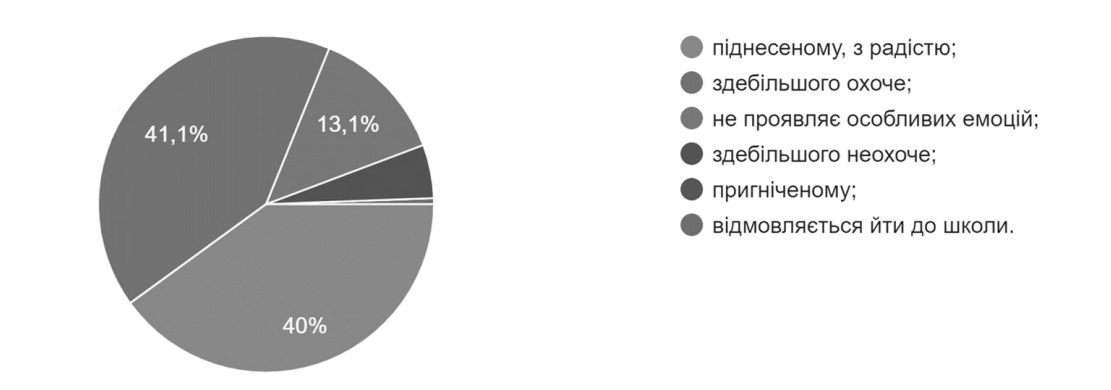

Рис. 3.1. Узагальнені результати опитування на питання «У якому настрої Ваша дитина, як правило, йде до школи?»

У результаті обрахунку відповідей за даним питанням отримали середньоарифметичне значення 3,8. Зіставивши зі «шкалою визначення рівня

якості освітньої діяльності» дане значення знаходиться у діапазоні 3,61 – 4,0 і відповідає I рівню – «високий».

Узагальнені результати опитування на питання «Як Ви оціните освітнє середовище за 4-бальною шкалою (1 – дуже погано; 4 – відмінно)?» (всього 148 відповідей) представлені у вигляді таблиці за відповідними критеріями (додаток Г). З додатку Г видно, що більша частина вибірки говорить про «достатній рівень» шкільного освітнього середовища в контексті дизайну, облаштування та чистоти території.

На запитання «Чи харчується Ваша дитина у закладі освіти?»: так, завжди відповіло 71,4% респондентів; переважно так – 10,9%; іноді – 4%; ні, ніколи – 13,7%.

Переважна більшість опитаних батьків (95%), діти яких харчуються в гімназії, задоволені харчуванням (рис. 3.2).

Рис. 3.2 Результати опитування щодо умов харчування в закладі

Найпоширенішими причинами незадоволення решти є смакові претензії та незручний режим харчування. Таким чином, організація харчування в гімназії сприяє формуванню культури здорового харчування у окремих категорій здобувачів освіти.

В результаті підрахунку балів за кожний варіант відповідей, отримали значення 3,4, яке знаходиться у діапазоні 2,66 – 3,60 і відповідає рівню оцінювання II, тобто «достатній рівень».

Результати відповідей на питання «Чи проводиться у закладі освіти робота з батьками щодо попередження та зниження рівня дискримінації, насилля, кібербулінгу та безпечного використання мережі інтернет наведені у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Результати опитування з питань булінгу, насилля та безпеки в інтернеті

№ з/п	Перелік тверджень	4 бали (Постійно)	3 бали (Часто)	2 бали (Іноді)	1 бал (Ніколи)	Рівень якості
1.	Попередження та зниження рівня дискримінації	68	48	44	14	3
2.	Попередження та зниження рівня насилля	83	40	38	13	3,1
3.	Безпечне використання мережі Інтернет	89	41	32	12	3,2
4.	Попередження кібербулінгу	84	47	28	15	3,1
5.	Середнє значення	81/47%	44/25%	35/20%	14/8%	3,1

Аналіз результатів анкетування за вимогою/правилом «Створення освітнього простору, вільного від прояву будь-яких форм насильства та дискримінації» (див. табл. 3.1) показав: більша частина 72% батьків стверджує, що у закладі постійно, або періодично проводиться робота з попередження та зниження рівня дискримінації, насилля, кібербулінгу та безпечного використання мережі Інтернет; натомість 20% відповіло, що така робота проводиться іноді; 8% зазначає, що така робота не проводиться взагалі.

В результаті обрахунку відповідей батьків з даних питань було отримано значення 3,1, яке відповідає «достатньому» II рівню оцінювання.

На питання «Якщо Ви звертались з приводу випадків булінгу, якою була реакція закладу?» – 10,3% опитуваних зазначили, що керівництво закладу реагує на звернення про випадки булінгу, приймає рішення. Питання вирішуються конструктивно з батьками дитини. Але більшість 62,1%

респондентів не зверталось з даного питання. Можливо з причини, що робота з батьками в закладі з питань булінгу не була організована належним чином, що показали результати опитування на попереднє питання (див. рис. 3.3).

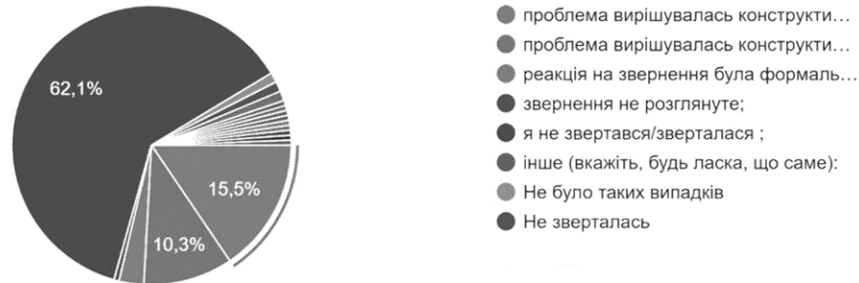

Рис. 3.3 Результати опитування з питань булінгу, насилля та безпеки в Інтернеті

Отже, було отримано середньоарифметичне значення 2,4, яке лежить в діапазоні 1,66 – 2,65, що відповідає III рівню. Це означає, що за вимогою «Створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації» освітнє середовище закладу «вимагає покращення».

На питання «Чи виникали у Вашої дитини проблеми з адаптацією у закладі освіти?» було отримано 175 відповідей, з них: 131 (74,9%) респондентів зазначило, що «таких проблем не виникало»; «іноді виникали» відповіло 37 (21,1%) батьків; «переважно так» відповіло 5 (2,9%); «так виникали» відповіло 2 (1,1%) опитуваних (див. рис. 3.4).

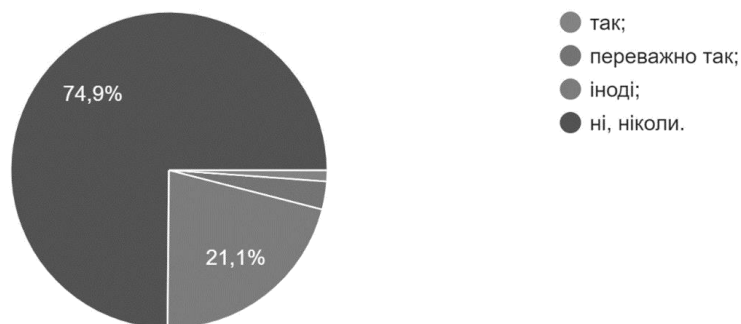

Рис. 3.4 Результати опитування з питань адаптації у закладі

За результатами обчислення відповідей на дане питання ми отримали середньоарифметичне значення 3,7, яке відповідає «високому рівню». Це свідчить про високий рівень міжособистісних стосунків у закладі, що в значній мірі залежить, в першу чергу, від педагогів, які створюють позитивний настрій та дружню атмосферу на рівні окремого класу та закладу в цілому.

На питання «Чи забезпечують педагоги закладу зворотний зв'язок із Вами?» більшість батьків (93%) відповіло, що «так», або «переважно» забезпечують, 12 (6,9%) зазначили, що «іноді» і «ні, ніколи» ніхто не відповів (рис. 3.5). З даного питання ми отримали бал 3,6. Рівень оцінювання відповідає «високому».

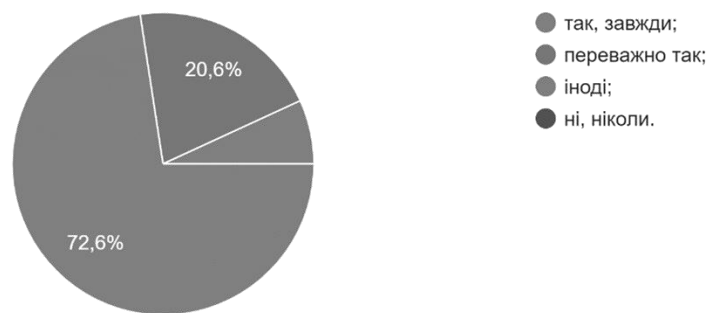

Рис. 3.5 Результати опитування з питання зворотного зв'язку

В результаті обчислення та обробки відповідей на питання «Чи задоволені Ви організацією освітнього процесу в закладі освіти?», «На чію допомогу Ви найчастіше розраховуєте в школі у розв'язанні проблемних ситуацій?», «Чи враховує школа думку батьків під час прийняття важливих управлінських рішень?» були отримані значення, які лежать у діапазоні 2,66 – 3,60 і відповідають II рівню «достатній».

Таким чином, в ході анкетування батьків здобувачів освіти була проведена діагностика освітнього середовища ЗЗСО «Авангардівська гімназія» за трьома вимогами/правилами: 1. «Забезпечення безпечних і комфортних умов навчання та праці»; 2. «Створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації»; 3. «Формування

інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору».

Підсумовуючи результати опитування за кожною вимогою, отримали наступні рівні оцінювання (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Рівні оцінювання за результатами анкетування батьків

Вимога/правило	Середнє значення	Рівень освітньої діяльності
1. Забезпечення безпечних і комфортних умов навчання та праці	3,4	II-й - достатній рівень
2. Створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації	2,7	II-й - достатній рівень
3. Формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору	2,7	II-й - достатній рівень
Напрямок «освітнє середовище»	2,9	II-й - достатній рівень

Результати анкетування педагогічних працівників гімназії показали наступне.

На питання «Чи створені у закладі освіти умови для постійного підвищення фаху педагогів, їх чергової та позачергової атестації, добровільної сертифікації тощо?» всі 20 (100%) педагогічних працівників відповіли «так».

На питання «Що перешкоджає вашому професійному розвитку? (опір з боку керівництва; відсутність матеріального заохочення з боку керівництва; недостатня матеріально-технічна база; погані умови праці; жодних перешкод.)» також 20 (100%) педагогічних працівників відповіли, що у закладі не має «жодних перешкод» для їхнього професійного розвитку.

На питання «Чи задоволені Ви освітнім середовищем та умовами праці у закладі?» більшість педагогічних працівників 13 (65%) «цілком задоволені» та 7 (35%) «переважно задоволені» (див. рис. 3.6).

Рис. 3.6 Результати опитування педагогічних працівників щодо організації освітнього середовища та умов праці у закладі

На питання «Чи задоволені Ви заохочувальними заходами, які застосовуються у закладі освіти?», «Чи сприяє психологічна атмосфера гімназії співробітництву між педагогічними працівниками?», «Чи керівництво та педагогічні працівники співпрацюють і забезпечують зворотній зв'язок щодо їхньої праці?», «Чи можуть педагогічні працівники без побоювань висловлювати власну думку, навіть якщо вона не співпадає з позицією керівництва?» більшість респондентів відзначили «високий рівень» задоволення з даних питань.

На питання «Яку підтримку Ви надаєте здобувачам освіти в їхньому навчанні?» педагоги дали наступні відповіді: професійну, психологічну, моральну, мотивуючу, роз'яснювальну, індивідуальні бесіди та консультації, індивідуальний підхід.

На питання «Які форми комунікації з батьками Ви використовуєте?» 100% вчителів відмітили, що надають перевагу індивідуальному спілкуванню, з них 75% відсотків також обрали батьківські збори, і лише 5% використовують групу у Вайбер.

Результати опитування педагогічних працівників показали, що у закладі створені необхідні умови з попередження та протидії булінгу, дискримінації і насильства. Так, більша частина вибірки 13 (65%) стверджує що у закладі освіти реагують на звернення про випадки булінгу та 6 (30%) зазначили, що таких випадків не було. 17 (85%) відмітили, що у закладі освіти проводяться навчання, просвітницька робота за участі відповідних

служб/органів/організацій для всіх учасників освітнього процесу з метою виявлення ознак булінгу (цькування) та запобігання його прояву, але 3 (15%) нарікає на те що така робота проводиться лише із здобувачами освіти (див. рис. 3.7).

У закладі освіти реагують на Ваші звернення про випадки булінгу?

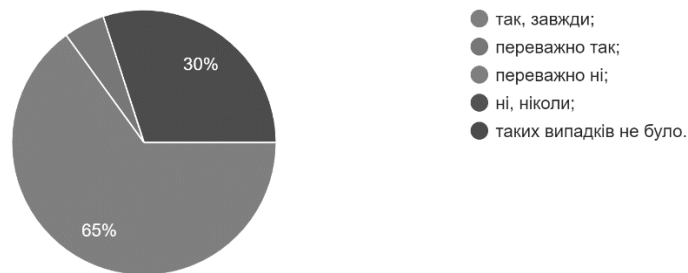

Рис. 3.7 Результати опитування педпрацівників з питань булінгу

Також анкетування показало, що в закладі освіти створені безпечні умови навчання і праці. Більшість опитуваних 90% зазначили, що у закладі освіти регулярно проводяться навчання й інструктажі з охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, правил поведінки в умовах надзвичайних ситуацій, інструктажі з домедичної допомоги. 20 (100%) педагогів відповіли, що у гімназії розроблений порядок дій у разі нещасного випадку із учасниками освітнього процесу та вони дотримуються його.

В ході опитування педпрацівників було з'ясовано, що більша частина респондентів відмічає високий рівень освітнього середовища, емоційно-психологічного клімату, демократичного стилю управління закладом, сприяння формуванню у здобувачів освіти пізнавальної мотивації та задоволеності якістю освітніх послуг. Вони сприймають освітнє середовище як розвиваюче, творче та вважають, що в закладі створені всі необхідні умови для їх професійного та особистісного розвитку. Зокрема: наявність позитивної перспективи; взаємодовіра; вільне висловлювання власної думки відсутність психологічного тиску; задоволеність працею; міцна трудова дисципліна; відсутність напруженості та конфліктності в колективі.

В процесі обробки результатів анкетування педпрацівників, для оцінювання діяльності закладу за напрямом освітнє середовище, нами були враховані лише закриті питання, де респондентам пропонувалося обрати один із запропонованих варіантів відповідей. За підсумками обчислення анкетних даних ми отримали наступні результати (див. табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Рівні оцінювання за результатами анкетування педпрацівників

№ з/п	Вимога/правило	Середнє значення	Рівень освітньої діяльності
1.	1. Забезпечення безпечних і комфортних умов навчання та праці	3,6	I-й - високий рівень
2.	2. Створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації	2,8	II-й - достатній рівень
3.	3. Формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору	2,4	III-й - рівень, що вимагає покращення
4.	Напрямок «освітнє середовище»	2,9	II-й - достатній рівень

З метою узагальнення результатів інформації, отриманої під час вивчення документації, спостереження та опитування, ми обчислили середньоарифметичні значення за кожною вимогою/правилом. Зіставивши отримані значення зі шкалою визначення рівня якості освітньої діяльності отримали наступні рівні оцінювання за напрямом «Освітнє середовище» (див. табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Узагальнені результати оцінювання за напрямом «Освітнє середовище»

№ з/п	Вимога/правило	Середнє значення	Рівень освітньої діяльності
1.	Забезпечення безпечних і комфортних умов навчання та праці	3,1	II-й - достатній рівень
2.	Створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації	2,7	II-й - достатній рівень
3.	Формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору	2,4	III-й - рівень, що вимагає покращення
4.	Напрямок «освітнє середовище»	2,7	II-й - достатній рівень

Отриманий середньоарифметичний бал 2,7 знаходиться у проміжку між 2,66 та 3,60 і відповідає рівню II «достатній».

Таким чином, емпіричне дослідження освітнього середовища закладу загальної середньої освіти «Авангардівська гімназія» здійснювалося за трьома вимогами. До його проведення були залучені педагоги та батьки здобувачів освіти. За результатами дослідження визначено рівні освітньої діяльності за напрямом «Освітнє середовище»: «Забезпечення безпечних і комфортних умов навчання та праці» - «достатній»; «Створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації» – «достатній»; «Формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору» – «вимагає покращення». Загальний рівень оцінювання освітнього середовища закладу – «достатній». Також визначено ряд проблемних питань, зокрема щодо впровадження заходів із формування інклюзивного, розвивального та спонукаючого до навчання освітнього простору, здійснення інноваційної діяльності педагогами, дієвості просвітницької роботи з реагування на випадки булінгу. Результати оцінювання розглянуто на засіданні педагогічної ради, включено до річного звіту про діяльність гімназії, та враховано в річному плані на 2021/2022 навчальний рік.

3.2. Рекомендації педагогам щодо удосконалення організації освітнього середовища в закладі загальної середньої освіти «Авангардівська гімназія»

На основі аналізу отриманих результатів дослідження освітнього середовища закладу загальної середньої освіти «Авангардівська гімназія», членами експертної команди було визначено, що діяльність закладу у питанні створення ефективного освітнього середовища потребує вдосконалення.

З цією метою було розроблено рекомендації засновнику, керівнику та педагогічним працівникам щодо розв'язання проблемних питань.

Зокрема, у частині забезпечення здорових, безпечних і комфортних умов навчання і праці засновнику, керівнику закладу рекомендовано передбачити у проєкті нової редакції стратегії розвитку закладу освіти питання щодо:

- облаштування та обладнання засобами навчання кабінетів природничого циклу, трудового навчання, спортивної зали для забезпечення реалізації освітньої програми, практичної складової відповідних навчальних дисциплін;

- відокремлення кабінетів початкової школи від навчальних приміщень для здобувачів базової середньої освіти щодо забезпечення комфортних умов виконання вимог санітарного регламенту;

- облаштування персональних робочих місць для педагогів та достатньої кількості місць для відпочинку всіх учасників освітнього процесу, що сприятиме забезпеченню комфортних умов навчання і праці.

З метою забезпечення здорових, безпечних і комфортних умов навчання педагогам гімназії рекомендовано:

- пройти навчання з надання домедичної допомоги для відпрацювання практичних навичок;

- урізноманітнити форми проведення зі здобувачами освіти просвітницької роботи з питань кібербезпеки та попередження кібербулінгу;

- урізноманітнити методи формування навички здорового способу життя та екологічно доцільної поведінки у здобувачів освіти шляхом участі в проєктах, акціях, виховних заходах, спортивних змаганнях;

- під час навчальних занять та перерв урізноманітнити фізкультурно-оздоровчі форми роботи з дітьми, спонукати їх включатися в рухову діяльність. Для здобувачів освіти початкової ланки проводити пальчикову гімнастику, зорові вправи;

- з метою зняття фізичного та емоційного напруження у здобувачів освіти, підвищення працездатності, формування правильної осанки використовувати рухливі ігри під час навчальних занять.

У частині створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації рекомендовано:

1. Заступнику директора закладу освіти:

- надавати педагогам методичну допомогу в створенні сприятливої психологічної атмосфери під час проведення занять;

- регулярно проводити бесіди зі здобувачами освіти, їхніми батьками та педагогами про дотримання правил та норм поведінки, прийнятих в закладі освіти;

- організувати моніторинг навчання, поведінки та соціалізації здобувачів освіти з особливостями розвитку, особливими освітніми потребами та інших здобувачів освіти, які через різні особистісні, сімейні, соціальні та інші фактори мають більш високий ризик стати жертвою насильства, булінгу (цькування) та дискримінації.

2. Педагогічним працівникам закладу освіти:

- звертати увагу здобувачів освіти на правила поведінки, зокрема дотримання ними встановлених норм і правил особистої безпеки, взаємодії під час навчальних занять і на перерві, під час спортивних, творчих та дозвільних заходів, в різних приміщеннях (роздягальні, коридорах, їдальні, бібліотеці, актовій і спортивних залах), на спортивному майданчику; разом зі здобувачами освіти, розробляти правила поведінки у класі;

- організувати роз'яснювальну роботу з елементами тренінгів серед здобувачів освіти та їхніх батьків спрямовану на розуміння явища булінг, його ознак та наслідків;

- удосконалити роботу педагогів з виявлення випадків булінгу, особливо з питання фіксації класними керівниками усних звернень батьків щодо проявів цькування;

- провести додаткову роботу з питань виявлення насильства та дискримінації, зокрема провести анонімне опитування та організувати «Пошту довіри», куди здобувачі освіти мали б змогу писати про свої проблеми;

- залучати психолога та соціального педагога для діагностики та покращення соціально-психологічного клімату в класі, аналізу випадків насильства, проведення розмов з його учасниками та іншими здобувачами освіти, для консультування батьків;

- здійснювати моніторинг результатів антибулінгової роботи з метою перевірки їх дієвості. За потреби, вчасно вносити корективи.

У частині формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору рекомендовано:

1. Керівнику закладу з метою забезпечення рівного доступу до якісної освіти, інформаційної підтримки освітнього процесу, забезпечення розвивальної, мотивуючої та інклюзивної складових освітнього середовища, передбачити у проєкті нової редакції стратегії розвитку закладу освіти питання щодо:

- забезпечення безперешкодного доступу осіб з особливими освітніми потребами (ООП) до будівлі та приміщення закладу освіти;

- облаштування туалетних кімнат для осіб з ООП;

- облаштування ресурсної кімнати відповідними засобами навчання і корекційними засобами;

- створення у закладі освіти простору інформаційної взаємодії та соціально-культурної комунікації учасників освітнього процесу;

- виділити приміщення для проведення інформаційно-просвітницьких заходів, облаштування осередків для проєктної роботи, самопідготовки та спілкування здобувачів освіти;

- з метою підвищення професійного рівня та педагогічної майстерності педагогів, сприяти їхній участі в інноваційній та експертній діяльності.

2. Педагогічним працівникам рекомендувати:

- з метою формування інклюзивного середовища вдосконалювати знання, вміння і практичні навички у частині роботи зі здобувачами освіти з ООП шляхом підвищення кваліфікації в межахестаційний період обсягом не менше 10 відсотків загальної кількості годин;

- створювати та підтримувати у класі таке середовище, яке б повною мірою враховувало потреби, інтереси та права кожного здобувача освіти, включаючи тих, хто навчається з особливостями розвитку та поведінки, та учнівського колективу в цілому; підтримувати зі здобувачами освіти теплі та довірчі стосунки;

- з метою розвитку у здобувачів освіти толерантності і прийняття, розміщати в класі: фотографії, мистецькі роботи, постери, книги, які допоможуть їм сприйняти багатоманітність людей. Такі матеріали мають містити зображення людей з різними можливостями, які представлені в активних соціальних ролях;

- з метою забезпечення розвивальної, мотивуючої складових освітнього середовища у процесі навчання ширше використовувати такі форми і методи, які залучали б здобувачів освіти до аналізу життєвих і навчальних ситуацій, групових дискусій, рольових ігор, інтерактивних вправ, проєктних досліджень, розв'язання задач творчого характеру;

- в організації розвивального, мотивуючого до пізнавальної діяльності освітнього середовища усунути такі недоліки як, перенасиченість осередків предметним матеріалом;

- оформлюючи освітній простір, дотримуватися єдиного стилю, уникати надмірної кількості яскравих елементів, наліпок, розмальовок на стінах, шафах, агресивних кольорів та елементів оформлення, що дезорієнтують здобувачів освіти. Постійно оновлювати наочний матеріал освітнього простору, аби здобувачі освіти не втратили до нього інтересу.

Висновки до розділу 3

Емпіричне дослідження освітнього середовища у межах закладу загальної середньої освіти «Авангардівська гімназія» проводилося за трьома вимогами (стандартами): «Забезпечення безпечних і комфортних умов навчання та праці»; «Створення освітнього середовища, вільного від будь-

яких форм насильства та дискримінації»; «Формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору». Для встановлення рівнів якості освітнього середовища за даними вимогами застосовувано такі рівні оцінювання: перший (високий); другий (достатній); третій (вимагає покращення); четвертий (низький).

Для інтерпретації отриманих результатів використовували Методику, затверджену Наказом Державної служби якості освіти України від 09.01.2020 р. № 01-11/1. Процедуру діагностики складових освітнього середовища закладу загальної середньої освіти було реалізовано за допомогою таких інструментів як, вивчення шкільної документації, спостереження, анкетування.

Аналіз результатів вивчення шкільної документації показав, що організація освітнього середовища у закладі здійснюється на достатньому рівні, але потребує покращення в частині формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору.

В ході обробки та аналізу результатів спостереження за освітнім середовищем встановлено, що освітній простір закладу є безпечним, комфортним та сприяє формуванню навичок здорового способу життя. Інклюзивна складова освітнього середовища вимагає покращення зокрема, в частині забезпечення безперешкодного доступу осіб з особливими освітніми потребами.

Результати анкетування батьків здобувачів освіти гімназії засвідчили, що більша частина вибірки говорить про достатній рівень освітнього середовища. Вони відмічають позитивний, комфортний мікроклімат і високий рівень адаптації дитини у закладі освіти. Але робота з виявлення у закладі освіти проявів насилля, дискримінації потребує покращення.

Аналіз відповідей педагогічних працівників показав, що усі педагогічні працівники вважають освітнє середовище гімназії безпечним і психологічно комфортним. Також вони не бачать жодних перешкод для їхнього професійного розвитку, атестації та підвищення рівня кваліфікації. Більшість

з них вважають, що можуть без побоювань висловлювати власну думку, навіть якщо вона не співпадає з позицією керівництва, зазначають, що розбіжності, які виникають, завжди вирішуються конструктивно.

Таким чином, в процесі обробки результатів емпірично дослідження виявлено ряд проблемних питань, що потребують удосконалення. З цією метою розроблений перелік рекомендацій керівнику та педагогічним працівникам гімназії.

Отримані результати можуть бути враховані під час розробки концепції майбутніх змін освітнього середовища закладу загальної середньої освіти.

ВИСНОВКИ

На основі результатів проведеного емпіричного дослідження проблеми організації та проєктування сучасного освітнього середовища у системі загальної середньої освіти України можемо зробити наступні висновки.

На підставі вивчення та аналізу педагогічної літератури, наукових джерел відмічено, що освітнє середовище автори зазвичай розглядають як дієвий чинник соціокультурного розвитку особистості. Водночас наукові розвідки показують, що сучасні вітчизняні й зарубіжні дослідники трактують його по різному. На основі узагальнення теоретичних засад дослідження можемо стверджувати, що освітнє середовище, як багатовимірне явище, становить собою складну організовану систему психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, культурних, естетичних, пізнавально-мотиваційних та інших умов, в рамках якої вирішуються не лише освітні задачі, а й відбувається соціалізація, фізичний та психічний розвиток індивіда. З огляду на це, актуальною стає проблема організації освітнього середовища закладу загальної середньої освіти у відповідності з параметрами визначеними законодавством та запитами здобувачів освіти, в інтересах яких здійснюється освітня діяльність.

Проведений аналіз законодавчої бази у сфері освіти показав, що основні вимоги до організації та проєктування освітнього середовища закладу загальної середньої освіти містяться у різних нормативно-правових джерелах.

Законодавством щодо формування освітнього середовища висуваються такі основні вимоги: забезпечувати комфортні й безпечні умови навчання та праці; бути вільним від будь-яких форм насильства та дискримінації; забезпечувати безбар'єрний та безперешкодний доступ до освіти всіх учасників освітнього процесу, включаючи осіб з особливими освітніми потребами; відповідати всім необхідним умовам розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору.

В умовах прискорених процесів євроінтеграції необхідними стають пошуки шляхів удосконалення освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти України. У зв'язку з цим об'єктивно виникає потреба в дослідженні європейського досвіду організації та розвитку освітнього середовища. В кваліфікаційній роботі представлений досвід організації освітнього простору в закладах освіти на прикладі таких країн як, Чехія, Швеція, Фінляндія та Австрія. Головними принципами, на яких базується формування освітнього середовища в даних країнах, є: безпечність; створення інклюзивного простору; фізичний та психологічний комфорт; мобільність; гнучкість; відкритий та дружній до дітей простір; інноваційність; міждисциплінарний та діяльнісний підходи; індивідуалізація траєкторії навчання; простий та уніфікований дизайн; комп'ютеризація освітнього процесу. Вивчення зарубіжного досвіду процесів удосконалення освітнього середовища дозволить по іншому подивитися на шляхи його реформування в українських закладах загальної середньої освіти.

Організаційні засади діагностики освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти визначено у другому розділі кваліфікаційної роботи. Діагностика шкільного освітнього середовища базувалася на Методиці оцінювання освітніх і управлінських процесів ЗЗСО під час інституційного аудиту, затвердженої наказом Державної служби якості освіти України від 09.01.2020 № 01-11/1. На етапі емпіричного дослідження, яке відбувалось на базі ЗЗСО «Авангардівська гімназія» Авангардівської селищної ради, було застосовано такі методи: вивчення та аналіз шкільної документації, спостереження за освітнім середовищем, анкетування. Оцінювання освітнього середовища даного закладу проводилось за трьома вимогами: «забезпечення комфортних і безпечних умов навчання та праці»; «створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації», «формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору».

Аналіз результатів емпіричного дослідження дав можливість виявити

проблемні питання в організації освітнього простору ЗЗСО «Авангардівська гімназія». У гімназії на достатньому рівні не забезпечено безперешкодний доступ для осіб з особливими освітніми потребами та значна частина педагогів не проходила навчання з організації інклюзивного освітнього середовища. Через формальне ставлення до участі у виховних заходах, в учасників освітнього процесу відсутнє спільне розуміння явища булінгу, його ознак, недооцінені його наслідки. Обстеження класних кімнат початкової ланки освіти показало такі недоліки як, перенасиченість осередків предметним матеріалом. Не всі педагоги приділяють увагу питанням формування навичок здорового способу життя та просвітницькій роботі з питань кібербезпеки та попередження кібербулінгу.

Опитування показало, що в гімназії недооцінена роль психологічної служби. Зазначене може свідчити про недостатню поінформованість батьків учнів про роль і функції психологічної служби у налагодженні конструктивної співпраці між усіма учасниками освітнього процесу. Педагогічні працівники школи впродовж останніх 2 років не брали участі в інноваційній діяльності, не ініціювали та не реалізовували освітні проекти, що може відбиватися на підвищенні якості освітньої діяльності, мотивації вчителів до професійного розвитку. При використанні технологій дистанційного навчання педагогами використовуються різні електронні освітні платформи, що ускладнює комунікацію між учасниками освітнього процесу. На основі виявлених недоліків, у третьому розділі запропоновано перелік рекомендацій керівнику та педагогічним працівникам закладу щодо їх усунення.

Отже, сучасне освітнє середовище є домінантним чинником у формуванні успішної особистості та виступає мотивуючим і розвиваючим. Усвідомлення його багатоаспектності та розуміння специфіки організації такого середовища необхідне для вибору найефективніших шляхів його існування через досягнення поставлених цілей і завдань освіти.

Викладені результати проведеного дослідження не охоплюють усіх аспектів багатогранної проблеми організації сучасного освітнього середовища у закладах загальної середньої освіти в Україні. Актуальними для подальшої розробки залишаються питання організації освітнього середовища в умовах пандемії COVID-19 та дистанційного навчання.

Таким чином, поставлені у роботі завдання виконані, мета кваліфікаційного дослідження досягнута.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕД

1. Ахновська І. О. Теоретичні засади формування освітнього середовища в контексті економіки знань. *Економіка і організація управління*. 2018. Вип. 4. С. 26-34.
2. Безпечне освітнє середовище закладу освіти. Центр аналітично-методичного та матеріально-технічного забезпечення розвитку освітніх закладів Тернопільської області. URL: <https://rozvytokosvity.te.ua/bezpechn e-osvitnye-seredovyshche-zakladu-osvity/> (дата звернення: 10.06.2021).
3. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О., Лінник О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Державна служба якості освіти, 2021. 350 с.
4. Вайнола Р. Х. Безбар'єрне середовище закладу освіти як умова інтеграції дітей з інвалідністю. *Післядипломна освіт в Україні*. 2018. № 1. С. 104-106.
5. Валєєв Р. Г. Освітнє право України : навч. посіб. Луганськ, 2011. 287 с.
6. Галета Л. Як оцінюють якість освіти у школах Чехії. *Деснянка*. 2020. № 23 (810). С. 3. URL: <https://issuu.com/desnynka/docs/810/1> (дата звернення 09.08.2021).
7. Голованова Ю. В. Образовательная среда и оценка качества системы высшего образования. *Молодой ученый*. 2019. № 26 (264). С. 294-296. URL: <https://moluch.ru/archive/264/61248/> (дата звернення: 10.07.2021).
8. Гудошник Ю. Закордонний досвід шкільного аудиту: Чехія / В рамках проекту «Розвиток системи забезпечення якості шкільної освіти» : (за підтримки EDGE). URL: <https://nus.org.ua/articles/zakordonnyj-dosvid-shkilnogo-audytu-chehiya/> (дата звернення: 15.08.2021).
9. Гуркова Т. П. Дефініції понять «освітній простір», «середовище», «освітнє середовище». *Науково-педагогічний журнал «Молодь і ринок»*. Дрогобич, 2019. № 4 (171). С. 114-118.

10. Державне управління у сфері освіти: конспект лекцій з дисциплін нормативної частини магістерської програми за спеціальністю «Державне управління у сфері освіти» / Н. Г. Протасова та ін.; за заг. ред. Н. Протасової. Київ : НАДУ, 2012. 60 с.
11. Єжова О. О. Створення освітнього середовища, спрямованого на формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: Київ, Інститут проблем виховання НАПН України. 2011. Вип. 15. Кн. I. С. 465-471.
12. Журавлева С. В. Исторический обзор становления понятия «образовательная среда» в педагогической науке. *Научное обозрение. Педагогические науки*. 2016. № 3. С. 48-56.
13. Каташов А. І. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею: автореферат дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Луганськ : Луганський держ. пед. у-т ім. Тараса Шевченка, 2001. 20 с.
14. Ковалевська Н., Пасічніченко А. Сучасні уявлення про освітнє середовище як психолого-педагогічний феномен. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 9 (63). С. 50-61.
15. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2015. 98 с.
16. Концепція Нової української школи : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р. (в редакції від 22.08.2018р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення 03.09.2021).
17. Кузьміч Т. О., Мітяєва Н. І. Проектування моделі нового освітнього середовища закладу загальної середньої освіти: метод. рекомендації. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. 35 с.
18. Лавриненко Л. М. Освіта як чинник соціально-економічного розвитку України. *Сучасна парадигма публічного управління*: матеріали I міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 17-18 жовт. 2019 р. Львів, 2019. С. 298-300.

19. Макар Л. М. Сутність освітнього середовища в педагогічному процесі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 32 (85). С. 229-236.
20. Мартинец Л. А. Змістова характеристика освітнього середовища професійного розвитку вчителя в закладі загальної середньої освіти. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2018. № 3 (70). С. 5-10.
21. Методика оцінювання освітніх і управлінських процесів ЗЗСО під час інституційного аудиту : затв. наказом Державної служби якості освіти України від 09.01.2020 р. № 01-11/1. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/1__1.docx (дата звернення: 10.07.2021).
22. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. М. А. Порошенко. Київ : 2018. 252 с.
23. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості : монографія / Р. О. Семенова та ін.; за ред. Р. О. Семенової. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 228 с.
24. Остапенко Л. М. Освітнє середовище як впливовий чинник успішної самореалізації здобувача освіти. *Формування сучасного освітнього середовища: теорія і практика* : матеріали наук.-практ. конференції, м. Ірпінь, 27 лют. 2020 р. Ірпінь, 2020. С. 13-15.
25. Петренко О. Б. Дефініція і сутнісне наповнення поняття «освітнє середовище» у контексті сучасної освітньої парадигми. *Інноватика у вихованні: зб. наук. пр. Рівне: Рівненський ДГУ 2018. Вип. 7. Т. 1. С. 6-16.*
26. Полякова Г. Вплив освітнього середовища ВНЗ на формування професійної компетентності фахівця. *Вища школа*. 2010. № 10. С. 78-87.
27. Примірний перелік засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для навчальних кабінетів початкової школи : наказ Міністерства освіти і науки України від 13.02.2018 р. № 137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0137729-18#Text> (дата звернення: 13.08.2021).

28. Про архітектурну діяльність : Закон України від 20.05.1999 р. № 687-XIV *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 31. Ст. 246.
29. Про забезпечення проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти : наказ Державної служби якості освіти України від 29.03.2021 р. № 01-11/25. URL: <https://sqe.gov.ua/law/pro-zabezpechennya-provedennya-institut/> (дата звернення: 15.07.2021).
30. Про затвердження методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 30.11.2020 р. № 1480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1480729-20#Text> (дата звернення: 15.08.2021).
31. Про затвердження методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи : наказ Міністерства освіти і науки України від 23.03.2018 р. № 283. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-organizaciyi-osvitnogo-prostoru-novoyi-ukrayinskoji-shkoli> (дата звернення: 15.08.2021).
32. Про затвердження типового переліку комп'ютерного обладнання для закладів дошкільної, середньої та професійної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.11.2017 р. № 1440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0055-18#Text> (дата звернення: 11.07.2021).
33. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.
34. Про офіційне тлумачення положень частини третьої статті 53 Конституції України (справа про доступність і безоплатність освіти № 1-4/2004): Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України від 4 бер. 2004 р. № 5-рп/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-04#Text> (дата звернення: 11.07.2021).

35. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 436-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 10.07.2021).
36. Про порядок проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 09.01.2019 № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text> (дата звернення: 20.07.2021).
37. Про права дитини : Конвенція від 20.11.1989 р., ратифікована Постановою ВРУ № 789XII (78912) від 27.02.1991 р. (в редакції від 20.11.2014 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 09.07.2021).
38. Ромашенко В. Є. Організація освітнього середовища початкової школи зарубіжний досвід. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019 р. № 62. Т. 1. С. 128-132.
39. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти : посіб. для вчителів і методистів поч. навчання. 3-є вид. Київ: Богданова А. М., 2009. 226 с.
40. Словник української мови. Ред. В. В. Жайворонок. Київ : Просвіта, 2012. 1320 с.
41. Смолюк С. В. Організаційно-педагогічні умови становлення розвивального освітнього середовища в системі початкової освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Л. Українки, 2017. 240 с.
42. Філософський енциклопедичний словник: енциклопедія за ред. Шинкарук В. І. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
43. Формирование современной образовательной среды / Е. М. Барсукова и др. Москва, 2019. 110 с.

44. Хлямина С. Ж. Межобразовательная среда: Опыт Швеции и Норвегии. 23.07.2014 р. URL: <https://uchportfolio.ru/articles/read/274> (дата звернення: 10.07.2021).
45. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. Київ, 2018. 56 с.
46. Чубаха І. В. Основні компоненти сучасного освітнього середовища школи : матеріали наук. конф. професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науководослідної роботи за період 2017-2018 рр.: у 2-х т. Том 2. Вінниця : Донецький національний університет імені В. Стуса, 2019. 221 с.
47. Щербакова Т. Н. К вопросу о структуре образовательной среды учебных учреждений. *Молодой ученый*. 2012. № 5 (40). С. 545-548.
48. Що думають про якість роботи школи і якість освіти директори шкіл, учні, їхні батьки та освітні експерти. Бриф за результатами дослідження 2020 р. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/SHHo_dumayut_yakist_osviti_brief_education_quality_2020.pdf
49. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию.: методическое пособ. Москва : Смысл, 2001. 365 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Рис. Компоненти освітнього середовища [1].

Нормативно-правова база щодо організації освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти в Україні

Закони України	
Закон України «Про архітектурну діяльність» від 20 травня 1999 року	Закон визначає правові та організаційні засади здійснення архітектурної діяльності. Зокрема, Законом визначається порядок виконання передпроектних робіт, розробки проектної документації, виконання будівельних (реконструкційних, ремонтних) робіт, державного контролю, авторського та технічного нагляду, прийняття об'єкта в експлуатацію. Закон визначає права та обов'язки основних суб'єктів архітектурної діяльності – проектувальників, замовника, підрядника, власника та користувача об'єкта, громадськості тощо.
Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року	Закон регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти.
Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 року	Закон визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку системи загальної середньої освіти, що сприяє вільному розвитку людської особистості, формує цінності правового демократичного суспільства в Україні.
Документи Нової української школи	
Концепція Нової української школи, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України (далі КМУ) від 14.12, 2016 № 988-р.	Концепція Нової української школи, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12, 2016 № 988-р, визначає принципи та ключові компоненти оновлення середньої освіти. Одним з таких компонентів є сучасне освітнє середовище, яке забезпечує необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу.
Методичні рекомендації щодо організації освітнього простору Нової української школи	Методичні рекомендації, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 23.03.2018 № 283, деталізують положення Концепції НУШ щодо оновлення освітнього середовища, урізноманітнення організації простору класу. Рекомендується організовувати простір навчального кабінету на основі восьми осередків. Уточнюються вимоги до учнівських меблів (ергономічність, безпечність, форма та розміри, міцність, вага, колір, естетичність).
Норми, правила та стандарти	
ДБН В.2.2-3:2018. «Будинки та споруди. Заклади Освіти»	Норми поширюються на проектування нових та реконструкцію існуючих будівель закладів освіти (крім закладів дошкільної освіти). Норми визначають вимоги до забудови ділянок та об'ємно-планувальних рішень будівель закладів освіти та низку інших специфічних вимог (інженерних,

	<p>безпекових).</p> <p>Положення цих Норм можна використовувати в якості довідкових для аналізу відповідності існуючих будівель закладів освіти сучасним вимогам, визначати потреби реконструкції закладу тощо.</p> <p>Норми набули чинності з 01.09.2018 р. на заміну ДБН В.2.2-3-97 «Будинки та споруди навчальних закладів».</p>
ДБН А.2.2-3:2014. Склад та зміст проектної документації на будівництво	Норми встановлюють склад та зміст проектної документації на нове будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт та технічне переоснащення будинків, будівель, споруд будь-якого призначення, їх комплексів або їх частин. Визначено основні вимоги до проектної документації, що виконується на різних стадіях проектування: ТЕО та ТЕР, ескізний проєкт, проєкт, робочий проєкт, робоча документація.
ДБН В.2.2-9-2009. «Будинки і споруди. Громадські будинки та споруди. Основні положення»;	Норми встановлюють загальні вимоги до проектування нових і тих, що реконструюються, будинків, споруд та комплексів громадського призначення (в тому числі закладів освіти). Норми визначають загальні підходи до забудови земельної ділянки закладу, об'ємно-планувальної структури будівлі, інженерного обладнання, санітарно-гігієнічної та пожежної безпеки. Додаток В містить вимоги до проектування атриумів (багатосвітлового простору, розвинутого по вертикалі, з галереями по поверхах, на які виходять приміщення різного призначення).
ДБН В.1.1-7:2016. «Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги»;	Норми встановлюють загальні вимоги пожежної безпеки до будинків, будівель, споруд будь-якого призначення, що спрямовані на обмеження поширення пожежі між будинками, обмеження поширення пожежі в будинках: забезпечення безпечної евакуації людей; забезпечення гасіння пожежі та проведення рятування людей під час пожежі; застосування систем протипожежного захисту. На основі цих норм встановлюються планувальні параметри будівлі (кількість та розміщення виходів, сходових клітин, максимальна довжина шляхів евакуації тощо), визначаються вимоги до конструкцій, будівельних та оздоблювальних матеріалів (ступінь вогнестійкості, горючості, димоутворення тощо).
ДБН В.2.5-28:2018. «Природне і штучне освітлення»;	Норми поширюються на проектування освітлення територій, приміщень нових та існуючих, що підлягають реконструкції, будівель і споруд різного призначення. На основі цих Норм зокрема визначаються параметри віконних прорізів та інших світлопрозорих огорожень для природного освітлення приміщень, а також кількість, тип та розташування джерел штучного освітлення як у приміщенні, так і на ділянці.
ДБН Б.2.2-5:2011. «Благоустрій територій»	Норми встановлюють загальні положення проектування нового будівництва, реконструкції та капітального ремонту об'єктів благоустрою. Цих норм треба дотримуватися під час проектування, виконання та приймання робіт з благоустрою територій населених

	пунктів. Норми встановлюють вимоги до планування, складу елементів благоустрою території, до окремих елементів благоустрою: проїздів, пішохідних та велосипедних доріжок, покриттів, малих архітектурних форм, споруд інженерного захисту (організації рельєфу), огорож, озеленення тощо.
ДСанПіН 5.5.2.008-01, Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів, ДСТУ ГОСТ 22046:2004	Санітарні правила і норми – обов’язковий для виконання документ, що регламентує безпечні для здоров’я дітей і підлітків умови навчання та виховання, які сприяють підвищенню їх працездатності протягом навчального дня, тижня, року, поліпшують психофізіологічний розвиток та зміцнюють здоров’я дитини. Санітарні правила і норми, призначені для керівників, учителів, вихователів і медичного персоналу загальноосвітніх навчальних закладів, працівників органів управління освітою і санітарно-епідеміологічної служби. На заміну цих Санітарних норм та правил Міністерством охорони здоров’я розробляється Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти.
«Меблі для навчальних закладів. Загальні технічні умови (ГОСТ 22046-2002, IDT	Норми поширюються на проєктування нових і реконструкцію критих і відкритих спортивних споруд із місцями для глядачів або без них, зокрема відкритих площинних спортивних споруд, а також фізкультурно-оздоровчих майданчиків.
ДСТУ prEN 1729-1:2004. Меблі. Стільці та столи для навчальних закладів. Частина 1. Функціональні розміри (prEN 1729-1:2004, IDT)	Стандарт конкретизує функціональні розміри та позначення стільців та столів для загальноосвітніх цілей в навчальних закладах. Стандарт стосується нерегульованих та регульованих меблів, а також високих столів для роботи стоячи, що використовуються без стільців. Стандарт стосується меблів, що використовуються з комп’ютерами або портативними пристроями, але не стосується робочих місць спеціального призначення, наприклад для лабораторій, приміщень для засідань і семінарів. Стандарт не стосується меблів, що використовуються викладачами. Стандарт ідентичний європейському стандарту prEN 1729-1:2004. Furniture – Chairs and tables for educational institutions – Part 1: Functional dimensions (Меблі. Стільці та столи для освітніх закладів. Частина 1. Функціональні розміри). Стандарт потребує оновлення до новішої, значно доповненої редакції відповідного європейського стандарту 2015 року.
Нормативна база щодо облаштування та оновлення оснащення навчальних кабінетів	
Примірний перелік засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для навчальних кабінетів початкової школи затверджений Наказом Міністерства освіти і науки	Визначено примірний перелік засобів навчання та обладнання загального призначення та в освітніх галузях: мовно-літературна, іншомовна освіта, математична, природнича, технологічна, інформативна, соціальна і здоров’язбережувальна, громадянська та історична, мистецька. Затверджений наказом Міністерства освіти і науки

України (далі МОН України) від 13.02.2018 року № 137;	України від 13.02.2018 № 137
Типовий перелік комп'ютерного обладнання для закладів дошкільної, середньої та професійної затверджений Наказом МОН України від 02.11.2017 року №1440.	Перелік визначає вимоги до комп'ютерного обладнання, яким комплектуються навчальні приміщення (класи, групи, майстерні, аудиторії) закладів дошкільної, загальної та професійної освіти, крім кабінетів інформатики та бібліотек, враховуючи вимоги новітніх технологій викладання навчальних предметів у цих закладах. Затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 02.11.2017 № 1440

Форма спостереження за освітнім середовищем у ЗЗСО
«Авангардівська гімназія» Авангардівської селищної ради

Вимога 1.1 Забезпечення комфортних і безпечних умов навчання та праці				
Критерій 1.1.1. Приміщення і територія закладу освіти є безпечними та комфортними для навчання та праці				
Індикатор 1.1.1.1. Облаштування території закладу та розташування приміщень є безпечними				
№ з/п	Перелік тверджень	Так (I рівень)	Ні (IV рівень)	Примітка (відповідає частково/потребує покращення)
1.	Наявність (справність) огорожі/паркану	11	0	0
2.1.	Недоступність території для несанкціонованого заїзду транспортних засобів	11	0	0
2.2.	Недоступність приміщення для несанкціонованого доступу сторонніх осіб	11	0	0
3.	Обладнано майданчики для здобувачів освіти початкової школи	11	0	0
4.	Облаштовано майданчики для заняття спортом та фізичної активності	11	0	0
5.	Територія безпечна для фізичної активності здобувачів освіти:			
	справність обладнання;	11	0	0
	відсутність пошкоджень покриття майданчиків;	10	0	1
	відсутність ям;	11	0	0
	відсутність нависання гілок, сухостійних дерев	11	0	0
6.	Територія чиста, охайна, відсутнє нагромадження сміття, будівельних матеріалів, опалого листя	11	0	0
7.	Навчальні приміщення, роздягальні, санітарні вузли для здобувачів освіти початкової школи є непрохідними та недоступними для користування здобувачами освіти інших вікових груп	11	0	0
8.	Навчальні приміщення закладу освіти не розміщені в цокольних та підвальних поверхах	9	1	1
Індикатор 1.1.1.2. У закладі освіти забезпечується комфортний повітряно-тепловий режим, належне освітлення, прибирання приміщень, облаштування та утримання туалетів, дотримання питного режиму				
1.	Повітряно-тепловий режим навчальних приміщень відповідає санітарним вимогам	11	0	0
2.	Виконуються вимоги до режиму освітлення усіх приміщень та території	11	0	0
3.	Забезпечено централізоване постачання якісної питної води (питні фонтанчики)/доступність кип'яченої води (<i>підкреслити наявне</i>)	9	1	1
4.	Здійснюється щоденне вологе прибирання усіх приміщень у відповідності до санітарних вимог	10	1	0
5.1.	Приміщення їдальні, столи, стільці, місця для видачі	10	1	0

	готових страв чисті та регулярно миються			
5.2.	Наявні рукомийники, вода, мило, рушники (паперові/ електричні)	10	1	0
6.	Облаштовані туалетні кімнати для хлопців та дівчат, працівників закладу	10	1	0
7.1.	Туалетні кімнати забезпечені усім необхідним (закриті кабінки, відповідна кількість унітазів)	8	1	2
7.2.	Наявні рукомийники, вода, мило, туалетний папір, рушники (паперові/електричні)	10	1	0
Індикатор 1.1.1.3. У закладі забезпечується раціональне використання приміщень і комплектування класів (з урахуванням чисельності здобувачів освіти, їх особливих освітніх потреб, площі приміщень)				
1.	Кількість здобувачів освіти не перевищує проєктну потужність приміщення закладу	5	2	4
2.	Усі навчальні приміщення використовуються в освітньому процесі	10	1	0
3.	Відсутні диспропорції у кількості здобувачів освіти у класах однієї паралелі (різниця між найбільшою і найменшою кількістю учнів у класі на паралелі в початковій, основній і профільній школі)	9	1	1
Індикатор 1.1.1.4. У закладі освіти є робочі (персональні робочі) місця для педагогічних працівників та облаштовані місця відпочинку для учасників освітнього процесу				
1.	Кожен учитель закладу освіти має робоче (персональне робоче) місце	5	1	5
2.	Облаштовані місця для відпочинку у вестибюлі, коридорах	10	1	0
Критерій 1.1.2. Заклад освіти забезпечений навчальними та іншими приміщеннями з відповідним обладнанням, що необхідні для реалізації освітньої програми				
Індикатор 1.1.2.1. У закладі освіти є приміщення, необхідні для реалізації освітньої програми та забезпечення освітнього процесу				
Індикатор 1.1.2.2. Частка навчальних кабінетів початкових класів, фізики, хімії, біології, інформатики, майстерень/кабінетів трудового навчання (обслуговуючої праці), спортивної та актової зал, інших кабінетів, які обладнані засобами навчання відповідно до вимог законодавства та освітньої програми				
	Перелік тверджень	Так (I рівень)	Ні (IV рівень)	Примітка (відповідає частково/потребує покращення)
1.	У закладі наявні:			
	актова зала	10	1	0
	спортивна зала	5	6	0
	навчальний кабінет (кабінети):			0
	фізики	2	9	0
	хімії	1	10	0
	біології	1	10	0
	інформатики	11	0	0
	іноземної мови	10	1	0
	майстерні/кабінети трудового навчання (обслуговуючої праці) <i>(підкреслити наявне)</i>	2	9	0

	інші кабінети (додати з урахуванням спеціалізації, поглибленого вивчення предметів)	4	7	0
	кабінети початкових класів	11	0	0
Критерій 1.1.3. Здобувачі освіти та працівники закладу освіти обізнані з вимогами охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, правилами поведінки в умовах надзвичайних ситуацій і дотримуються їх				
Індикатор 1.1.3.2. Учасники освітнього процесу дотримуються вимог щодо охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, правил поведінки				
1.	Педагогічні працівники проводять інструктажі на початку навчальних занять (у кабінетах підвищеного ризику оприлюднено правила поведінки під час навчальних занять)	11	0	0
2.1.	Учасники освітнього процесу дотримуються вимог щодо:			
	охорони праці, безпеки життєдіяльності	10	1	0
	пожежної безпеки	10	1	0
	правил поведінки	10	1	0
2.2.	У закладі та на його території не порушуються правила заборони куріння, вживання алкогольних напоїв	10	1	0
Критерій 1.1.5. У закладі освіти створено умови для харчування здобувачів освіти і працівників				
Індикатор 1.1.5.1 Організація харчування у закладі освіти сприяє формуванню культури здорового харчування у здобувачів освіти				
1.	Сервірування столів (наявність ложок, виделок, ножів, піріжкової тарілки, серветок)	10	1	0
2.	Доступність для учасників освітнього процесу щоденного та перспективного меню	11	0	0
3.	В асортименті буфетів відсутні вироби у фритюрі, вироби швидкого приготування, газовані напої, квас, натуральна кава, кремові вироби, вершковороślinні масла та масла з доданням будь-якої іншої сировини (риби, морепродуктів тощо), а також продукція, що містить синтетичні барвники, ароматизатори, підсолоджувачі, підсилювачі смаку, консерванти	10	1	0
4.	Дотримано санітарно-гігієнічних умов на всіх етапах реалізації продукції	10	1	0
Критерій 1.1.6. У закладі освіти створено умови для безпечного використання мережі Інтернет, в учасників освітнього процесу формуються навички безпечної поведінки в Інтернеті				
Індикатор 1.1.6.1. У закладі освіти застосовуються технічні засоби та інші інструменти контролю за безпечним користуванням мережею Інтернет				
1.	Наявні обмеження доступу до сайтів з небажаним змістом	9	2	0
2.	У закладі використовується антивірусне програмне забезпечення	9	1	1
Вимога 1.2. Створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації				
Критерій 1.2.2. Правила поведінки учасників освітнього процесу в закладі освіти				

забезпечують дотримання етичних норм, повагу до гідності, прав і свобод людини				
Індикатор 1.2.2.3. Учасники освітнього процесу дотримуються прийнятих у закладі освіти правил поведінки				
1.	Учасники освітнього процесу взаємодіють на засадах взаємоповаги:	10	1	0
	не спостерігаються випадки образливої поведінки, прояви фізичного або психологічного насильства	9	1	1
	педагогічні працівники не застосовують фізичного покарання, психологічного насильства	10	1	0
2.1.	Педагогічні працівники та керівництво закладу освіти здійснюють заходи із запобігання порушення правил поведінки	11	0	0
2.2.	Відбувається постійне спостереження працівниками закладу за дотриманням правил поведінки учасниками освітнього процесу	11	0	0
Вимога 1.3. Формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору				
Критерії 1.3.1. Приміщення та територія закладу освіти облаштовується з урахуванням принципів універсального дизайну та/або розумного пристосування				
Індикатор 1.3.1.1. У закладі освіти забезпечується архітектурна доступність території та будівлі для осіб з особливими освітніми потребами				
1.	Забезпечено можливість безперешкодного руху територією закладу (прохід без порогів, сходів та достатньо широкий для можливості проїзду візком, з рівним неушкодженим покриттям)	6	1	4
2.	Забезпечено безбар'єрний доступ до будівлі, приміщень закладу освіти:			
	- пологий вхід/пандус/мобільні платформи;	6	2	3
	- дверний прохід, що забезпечує можливість проїзду візком;	9	0	2
	- можливість безперешкодного пересування між поверхами для людей з обмеженими можливостями;	3	6	2
	- контрастне маркування на стінах та підлозі;	7	1	3
	- візуалізація призначення приміщень;	9	2	0
	- вказівники;	8	2	1
	- рельєфне та контрастне маркування перед та на кінці сходової частини;	6	2	3
	- відсутність захаращення коридорів, рекреацій, міжсходових клітин	10	1	0
Індикатор 1.3.1.2. У закладі освіти приміщення (туалети, їдальня, облаштування коридорів, навчальних кабінетів тощо) і територія (доріжки, ігрові, спортивні майданчики тощо) адаптовані до використання всіма учасниками освітнього процесу				
1.	Туалетні кімнати пристосовані для потреб учасників освітнього процесу:	10	1	0
	- широкий безпороговий прохід;	8	2	1
	- достатня площа туалетної кімнати;	10	0	1
	- наявність поручнів;	3	6	2
	- спеціальне санітарно-технічне обладнання;	9	2	0
	- наявність кнопки виклику для надання допомоги	3	8	0
2.	Можливість вільного та зручного переміщення в навчальному кабінеті та користування меблями	8	1	2
3.	Висота учнівських столів та стільців регулюється	8	2	1

4.	Шафи, полиці, стелажі надійно закріплені	8	1	1
Індикатор 1.3.1.3. У закладі освіти наявні та використовуються ресурсна кімната, дидактичні засоби для осіб з особливими освітніми потребами (у разі наявності здобувачів освіти з особливими освітніми потребами)				
1.	У закладі освіти наявна та використовується ресурсна кімната	2	7	2
2.	Оснащення ресурсної кімнати відповідає освітнім, віковим запитам дітей з особливими освітніми потребами з урахуванням індивідуальних програм розвитку, індивідуальних програм для реабілітації дітей-інвалідів	2	7	2
3.	Кабінети вчителя-дефектолога, практичного психолога, навчальні кабінети оснащені дидактичними засобами для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами	6	4	1
Критерій 1.3.4. Освітнє середовище мотивує здобувачів освіти до оволодіння ключовими компетентностями та наскрізними вміннями, ведення здорового способу життя				
Індикатор 1.3.4.2. Простір закладу освіти, обладнання, засоби навчання сприяють формуванню ключових компетентностей та наскрізних умінь здобувачів освіти				
1.	Простір закладу містить елементи, осередки, що зацікавлюють здобувачів освіти до пізнавальної діяльності (візуалізація на стінах, підлозі, сходах, інсталяції)	10	1	0
2.	Наявне у закладі освіти обладнання та засоби навчання використовується у навчально-пізнавальній діяльності здобувачів освіти	10	1	0
Критерій 1.3.5. У закладі освіти створено простір інформаційної взаємодії та соціально-культурної комунікації учасників освітнього процесу (бібліотека, інформаційно-ресурсний центр тощо)				
Індикатор 1.3.5.1. Простір і ресурси бібліотеки (інформаційно-ресурсного центру) використовуються для індивідуальної, групової, проєктної та іншої роботи у рамках освітнього процесу, різних форм комунікації учасників освітнього процесу				
1.	Приміщення та облаштування бібліотеки використовуються для проведення навчальних занять, культурно-освітніх заходів	5	1	5
2.	Здобувачі освіти відвідують бібліотеку під час перерв та після уроків, працюють над індивідуальними та груповими завданнями	6	1	4

Оцінка освітнього середовища за відповідними критеріями

№ з/п	Перелік тверджень	1 бал (дуже погано)	2 бали (погано)	3 бали (добре)	4 бали (дуже добре)	Рівень якості
1.	Облаштування території	0	0	44	104	3,7
2.	Дизайн приміщень (вестибюлі, рекреації, актова зала)	0	0	54	94	3,6
3.	Чистота та облаштування навчальних кабінетів	0	1	49	98	3,6
4.	Чистота та облаштування туалетних кімнат	0	3	54	91	3,6
5.	Чистота та облаштування їдальні	0	2	48	98	3,6
6.	Чистота та облаштування спортивної зали	5	12	60	71	3,2
7.	Температурний режим у закладі освіти	2	5	60	81	3,6
8.	Середнє значення	1/0,7%	3/2%	53/36%	91/61,3%	3,5